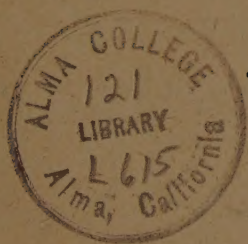

LIBERATORE-CORSI S. I.

ONTOLOGIA

(Ad usum privatum Seminarii Regionalis Campani)

1
11. 1. 96

NEAPOLI
EX TYPOGRAPHIA COMMERCIALI
1929

22965

MONITUM

In huius opusculi impressione curanda, ea tantum, quae maioris momenti sunt, utpote cum altioribus studiis connexa, et ad communiores nostrae aetatis errores repellendos ordinata, thesibus exposui, et quidem satis amplis Cetera, quae ad complementum doctrinae faciunt, iuxta methodum, quam sequi institui in toto P. Liberatore opere reficiendo et huius Seminarii alumni accommodando, in Scholiis plus minusve extensis sunt posita.

Doctrinam clarissimi viri in omnibus secutus sum, quibusdam exceptis punctis, in quibus sententiam, quae probabilior mihi visa est, amplexus sum.

In Pontif. Sem. Campano.

Die 2 Februarii 1929

B. M. V. Purificationi sacra.

M. C. S. I.

INTRODUCTIO

Ontologiae Definitio — Partitio — Momentum

1. **Definitio** a) *nominis*. Ontologia, ex graeco sermone *ὄντος* et *λόγος*, idem sonat ac *sermo* vel *scientia de ente*.

b) *rei*. Secundum rem significatam per nomen, Ontologia definiri potest: *Pars Philosophiae quae agit de ente ut sic*. Eius obiectum materiale ergo est *ens reale*; formale autem sunt rationes entis *qua talis*, quae, cum sint universalissimae, ideoque praecisive immateriales, verificari possunt in entibus, sive materiae expertibus, sive materiae concretis; huiusmodi sunt v. g. praeter ipsam rationem entis *ut sic*, rationes *unitatis*, *veritatis*, *bonitatis*, *substantiae*, *accidentis*, *causae* etc.; propterea dicitur Ontologia etiam Metaphysica generalis, vel Philosophia prima, quippe quae tradit notiones et principia absolute prima, ideoque communia, non solum ceteris Philosophiae partibus, sed etiam ceteris humanis scientiis, quae, mediate saltem, ex Philosophia prima valorem suum mutuunt.

2. **Partitio**. Ontologia potest in tria capita dividi, quorum 1um sit de ente in communi et eius proprietatibus; 2um de entis distributione in decem categorias vel praedicamenta; 3um de entis causis.

3. **Momentum**. Liquet ex hac triplici consideratione:

a) Cum Ontologia, ut supra innuimus, tradat notiones et principia absolute prima, ex eius valore totius humanae scientiae valor dependet; unde patet quam stultum et perniciosum sit odium sic dictum metaphysicum, quod contra metaphysicam traditionalem apud modernos invaluit. Metaphysica enim de medio sublata, quid sunt reliquae scientiae nisi factorum mera congeries et descriptio? Notitia rei cuiuscunque scientifica non erit, nisi ad eius causas et rationes assurgatur, quae quo altiores sunt, eo magis scientifica erit illa notitia. Iamvero, ad causas et rationes rerum assurgere quid aliud est, nisi Metaphysicam agere?

b) Consequenter alterum derivat emolumentum non exiguum ex Ontologiae studio, quod est praecipuos nostrae aetatis errores refellere, qui ex negatione Metaphysicae vel ex rerum metaphysicarum perversa intelligentia oborti sunt, ut inter alios sunt Positivismus, Phaenomenismus, Agnosticismus, Pantheismus, sive realis sive idealis etc.

c) Ontologiae est opus evolvere et perficere in Critica cognitionis humanae inceptum. Ibi enim vidimus, nos facultatibus nostris *posse* cognitiones vere obiectivas acquirere; hic nobis videndum est, notiones primas, quas *de facto* habemus, et principia prima inde derivantia, vera obiectivitate gaudere.

CAP. I.

De Ente in communi et eius proprietatibus.

THESIS I.

Ens ut sic est unum unitate logica imperfecta; cum autem formaliter transcendat omnes modos et differentias, ad inferiora contrahitur per expressiorem conceptum eiusdem realitatis, et de eis praedicatur analogice, analogia tum attributivis, tum proportionalitatis.

St. Q. 1) Ens *ut sic*, seu secundum ipsam entis rationem inspectum, in qua *a nihilo* distinguitur, describi potest: *Id cui competit esse*. Potest ergo sumi dupliciter, participialiter, ut aiunt, et nominaliter.

Participialiter includit actum essendi vel existentiam, et significat id quod actu est, vel existit, et hoc sensu est praedicatum essentiale solius Dei, quia solius Dei essentia est actu esse.

Nominaliter praescindit ab actu essendi, et significat id quod non repugnat esse, sive de facto sit, sive non sit, sed possit esse; et hoc sensu est praedicatum essentiale cuiusvis rei, quia cuiusvis rei essentia imprimis est, ut non repugnet esse. In thesi sumitur *ens ut sic* hoc altero sensu, seu in quantum est praedicatum essentiale omnium omnino, quae sunt vel esse possunt, et de eo inquirimus ante omnia utrum sit revera unum, et qua unitate.

2) *Unum* idem est ac *non multiplex*, et describitur: *Quod est indivisum in se et divisum ab omni alio*. Unitas ergo divisionem negat, et distinguitur pro re nostra in realem et logicam.

Unitas realis est quae rei convenit independentem a mentis operatione, ut est v. g. unitas *huius hominis*.

Logica est quae fit per mentis operationem, quae *unam notam* pluribus communem intelligit, praecisis differentiis omnibus; talis est v. g. unitas naturae humanae absolute inspectae, in qua omnes homines, praecisis notis indivuantibus, conveniunt. Unitas logica alia est perfecta, alia imperfecta.

Perfecta habetur, cum nota communis ita a differentiis praescindit, ut has nullo modo includat, scil. neque *distincte* neque *confuse*: talis est unitas generica vel specifica.

Imperfecta habetur, cum nota communis ita a differentiis praescindit, ut has aliquo modo includat, scil. *non distincte* sed *confuse*: talis est unitas *entis ut sio*, ut inferius demonstrabitur.

3) Insuper affirmamus *ens ut sio* transcendere formaliter omnes modos et differentias, ideoque ad inferiora contrahi per expressiorem conceptum eiusdem realitatis.

a) Notio aliqua *transcendit formaliter* sua inferiora, cum de eorum ratione formali est, et de eis consequenter essentialiter praedicatur. Notio *animal*, v. g. transcendit formaliter inferiora, « *homo et brutum* » quia de utriusque essentia est et de eis essentialiter praedicatur.

b) *Modi entis ut sio* sunt notiones, quae primo dividunt ens, et quattuor numerantur: *a se, ab alio, in se, in alio*, vel, in abstracto, *aseitas, abalietas, perseitas, inalietas*.

Differentiae entis ut sio sunt notiones, quae ens constituunt in aliquo determinato ordine vel specie, ut v. g. relate ad *ens in se* vel *substantiam* sunt corporeum et incorporeum; animatum et inanimatum; sensitivum et non sensitivum; rationale et irrationale.

Inferiora entis ut sio sunt omnia subiecta, de quibus notio entis praedicari potest, et ad quattuor ordines reduci possunt, qui sunt: *Deus* et *creatura*, *substantia* et *accidens*, omne enim ens aut est increatum, aut creatum; aut in se, aut in alio.

c) *Contractio* est coarctatio notionis communis ad determinatum ordinem vel speciem inferiorum exprimendam, et fit per additionem alterius notae, quae sensum indeterminatum notionis communis determinet. *Contractio*, sicut eius contraria *abstractio*, duplex habetur, una per modum compositionis, altera per expressiorem conceptum eiusdem realitatis.

Contractio per modum compositionis habetur cum nota contrahens est penitus extranea notae contrahendae, seu hanc nullo modo in suo conceptu includit. Huiusmodi est v. g. contractio notionis genericae, quae fit per additionem proprie dictae differentiae.

Contractio per expressiorem conceptum eiusdem realitatis habetur, cum nota contrahens non est penitus extranea notae contrahendae, sed hanc in suo conceptu includit. Hunc alterum modum contractionis esse attribuendum notioni *entis ut sio*, inferius demonstrabitur.

4) Ultimo affirmamus *ens ut sio* de inferioribus praedicari non univoce, neque pure aequivoce, sed analogice, analogia

tum attributionis, tum proportionalitatis : quid haec importent in Dialectica dictum est, ideoque ab eis repetendis abstinemus.

5) Thesi adversantur :

a) Empiristae, qui cognitionem humanam intra fines experientiae concludentes, omnes notiones, quae huiusmodi fines transcendunt, inter chimaeras amandant. Eis consonant Positivistae, Phaenomenistae, Agnostici, qui praeter res prout apparent, vel nihil admittunt, vel si quid admittant, ipsum incognoscibile dicunt.

b) Pantheistae reales, quibus omnia sunt *realiter* unum, seu sunt modi finiti unius substantiae infinitae (Spinoza).

c) Pantheistae ideales, quibus omnia sunt momenta *unius Absoluti*, quod sit, vel pura activitas cogitans seu Ego purum (Fichte), vel Indifferentia differentium, seu Realitas, quae evolvatur modo quasi parallelo in subiectum et obiectum (Schelling), vel Idea absoluta (Hegel), vel Conceptus purus (Croce), vel Spiritus purus, qui tamen ita sit actus, ut nunquam sit totaliter factus, sed semper et in omnibus faciat et fiat (Gentile), vel aliquid aliud, quod, mutatis mutandis, semper in idem reincidat.

d) Scotistae, qui tenent *ens ut sic* ita a modis et differentiis praescindere, ut perfecte unum sit dicendum.

e) Ex thomistis, illi qui tenent *ens ut sic* a modis et differentiis, vel nullo modo praescindere, vel ita praescindere, ut ea contineat, actu quidem, sed non distincte; eo fere modo quo visio alicuius multitudinis longe distantis omnia actu complectatur sed non distincte.

6) Thesis habet tres partes :

1^a De unitate entis *ut sic*.

2^a De transcendentia et contractione entis.

3^a De analogia entis.

I. P. Prob.

1° Ens ut sic est unum.

(*Ex eo quod omnia quae sunt vel esse possunt in notione entis revera conveniunt*).

Notio, in qua plura revera conveniunt, est una.

Atqui *ens ut sic* est talis notio.

Ergo *ens ut sic* est unum.

Maj. Est notio.

Min. Omnia quae sunt, vel esse possunt, in hoc revera conveniunt, quod eis competit esse.

2° Unitas entis *ut sic* est logica.

(*Ex eo quod mentis operatione conficitur*).

Unitas quae, mentis operatione conficitur, est logica.

Atqui unitas *entis ut sic* est talis unitas.

Ergo unitas *entis ut sic* est logica.

Maj. Est notio.

Min. Cum omnia in hoc revera conveniant, quod *eis non repugnet esse*, mens *hoc unum* intelligere potest, et nomine *entis* exprimere.

3° Unitas *entis ut sic* est logica imperfecta.

(*Ex eo quod modi et differentiae confuse exprimuntur per notionem entis*).

Unitas logica imperfecta habetur, cum notio aliqua communis ita a differentiis praescindit, ut eas confuse contineat.

Atqui notio *entis ut sic* a modis et differentiis ita praescindit, ut ea confuse contineat.

Ergo unitas *entis ut sic* est logica imperfecta.

Maj. Est notio.

Min. Modi et differentiae, cum non sint nihil, per notionem *entis* confuse exprimuntur.

II P. Prob.

1° Ens ut sic modos et differentias formaliter transcendit.

(*Ex notione formalis transcendentiae*).

Notio, quae est de ratione formali suorum inferiorum et de eis essentialiter praedicatur, ea formaliter transcendit.

Atqui *ens ut sic* est huiusmodi relate ad suos modos et differentias.

Ergo *ens ut sic* modos et differentias formaliter transcendit.

Maj. Est notio.

Min. Cum modi et differentiae non sint nihil, *ens ut sic* est eorum constitutivum essentialiter, et de eis essentialiter praedicatur.

2° *Ens ut sic* ad inferiora contrahitur per expressiorem conceptum eiusdem realitatis.

(*Per exclusionem*).

Ens ut sic aut contrahitur per modum compositionis, aut per expressiorem conceptum eiusdem realitatis.

Atqui 1um repugnat.

Ergo 2um tenendum est.

Maj. Non datur alius modus contractionis; aut enim nota contrahens est extranea notae contrahendae, aut non.

Min. Nulla nota contrahens est extranea notioni *entis ut sic*, ut ex *entis transcendentia* liquet.

III P. Prob.

1° *Ens ut sic* de inferioribus analogice praedicatur.

(*Per exclusionem*).

Ens de inferioribus praedicatur, aut univoce, aut aequivoce, aut analogice.

Atqui non 1um neque 2um.

Ergo 3um tenendum est.

Maj. Non datur alius modus praedicandi de pluribus notionem aliquam communem.

Min. a) Univoca ea sunt, quorum idem est nomen, eadem omnino ratio per nomen significata.

Atqui *inferiorum* entis idem est nomen, sed non omnino eadem ratio significata per nomen.

Ergo *inferiora* entis non sunt univoca.

Maj. Est notio.

Min. Ratio entis in *ente a se* importat absolutam independentiam, dum in *ente ab alio* importat absolutam dependentiam; in *ente in se* importat independentiam a subiecto inhaesionis, dum in *ente in alio* importat dependentiam ab inhaesionis subiecto; ergo non est omnino eadem.

b) Aequivoca sunt, quorum idem est nomen, ratio autem per nomen significata omnino diversa.

Atqui *inferiorum* entis idem est nomen, sed ratio significata per nomen non omnino diversa.

Ergo *inferiora* entis non sunt aequivoca.

Maj. Est notio.

Min. Omnia quae sunt, vel esse possunt, in hoc revera conveniunt, quod *eis competat esse*, quamvis non eodem modo.

2° *Ens ut sic* est analogum analogia attributionis.

(*Ex notione analogiae attributionis*).

Analogus analogia attributionis est terminus qui pluribus convenit propter diversam habitudinem ad unum.

Atqui *ens ut sic* est talis terminus.

Ergo *ens ut sic* est analogum analogia attributionis.

Maj. Est notio.

Min. Omnia dicuntur entia per ordinem ad esse, quod tamen in *ente a se* est imparticipatum, in *ente ab alio* est participatum; in *ente in se* est absolutum, in *ente in alio* est relativum.

3° *Ens ut sic* est analogum analogia proportionalitatis.

(*Ex notione analogiae proportionalitatis*).

Terminus analogus analogia proportionalitatis est qui plu-

ribus tribuitur propter similitudinem habitudinis, quam singula dicunt ad propriam formam.

Atqui *ens ut sic* est talis terminus.

Ergo *ens ut sic* est analogum analogia proportionalitatis.

Maj. Est notio.

Min. Sicut ens a se est ens per suam entitatem, ita ens ab alio est ens per suam entitatem; sicut ens in se est ens per suam entitatem, ita etiam ens in alio per suam propriam.

Cor. a) Cum ratio entis sit intrinseca singulis analogatis, sequitur ens esse analogum analogiae proportionalitatis propriae.

b) Ergo notio entis non est generica, quia notio generica est univoca.

c) Ergo quidquid dicitur de Deo et creatura, dicitur non univoce, neque aequivoce, sed analogice, quia Deus sicut est suum esse, ita est suum intelligere, suum velle etc., dum creatura sicut non est suum esse, ita non est *a se* quidquid, in *esse* amplitudine continetur; scil. Deus, quidquid habet, est creatura non.

Solvuntur Difficultates.

Contra 1^{am} P.

1) Notio, quae a suis differentiis praescindit, est perfecte una.

D. Si praecisio est stricta et mutua C. secus N.

2) Notio quae habet prioritatem consequentiae relate ad inferiora, ab eis perfecte praescindit.

D. Cum discursus fit ab implicito ad explicitum C. cum fit a distincto ad confusum N.

Explico: Cum dico v. g. *Est homo, ergo est animal*, transitum facio ab implicito ad explicitum; sed cum dico: *Est substantia, ergo est ens*, transitum facio a distincto ad confusum. In 1° casu *animal* perfecte praescindit ab *homine*; in altero *ens* non perfecte praescindit a *substantia*; in 1° casu enim *animal* nullo modo includit in suo conceptu differentiam, quae constituit hominem; in altero e contra *ens* aliquo modo, nempe confuse, includit *perseitatem*, qui est modus essendi substantiae.

3) Notio simplex est perfecte una.

D. Simplex et distincta C. simplex sed confusa N.

Explico: Distincta est notio, quae nullo modo includit differentias; confusa est quae aliquo modo includit differentias, et talis est notio *entis est sic*, quae confuse exprimit quidquid non est absolute nihil.

4) Notio, cui omnia addunt, est distincta.

D. Si quod addunt est praeter rationem illius, cui addunt C. secus N.

Explico: Cum nihil sit praeter rationem entis, nihil enti addi potest, quod sit praeter eius rationem.

5) Ergo omnia non sunt nisi *unum ens*.

D. Confuse C. distincte N.

Explico: *Modi et differentiae* considerari possunt entitative et formaliter. *Entitative*, seu in quantum non sunt nihil, exprimuntur in notione entis, attamen modo indeterminatissimo; *formaliter*, nempe in quantum sunt modi et differentiae, non exprimuntur in notione entis, vel enim neganda esset unitas entis, vel admittendum eandem notionem constitui notis contradictoriis, *a se et ab alio, in se et in alio*: lum affirmant empiristae, alterum tenent pantheistae.

6) Notioni in qua diversa conveniunt, aliquid additur, quod est ei penitus extraneum.

D. Si convenientia est univoca C. si analogia N.

7) Quod intelligi potest sine altero, ab eo perfecte praescindit.

D. Si intelligi potest conceptu distincto C. si intelligi potest conceptu confuso N.

Explico: Hoc nomen *ens* confuse dicit quidquid non repugnat esse; distincte dicit, vel quod non repugnat esse a se, vel quod non repugnat esse ab alio, etc. *Confuse* ergo potest intelligi *ens* sine modis, sed distincte non.

8) Limes entis non est ens.

D. Limes entis est mera negatio entis N. est negatio modi essendi unius de altero Sbd. formaliter N. consequenter C.

Explico: Cum dico v. g. *Ens in se*, affirmo modum essendi substantiae et consequenter nego modum essendi accidentis.

9) Quod conveniunt in ente nequeunt differre in ente, i-deoque differunt in aliquo quod non est ens.

D. Nequeunt differre secundum eundem respectum, quo conveniunt C. secundum eundem respectum quo non conveniunt N.

Explico: Modi *a se et ab alio, in se et in alio*, differunt simul et non differunt; differunt, si formaliter ut tales seu distincte intelliguntur; non differunt, si materialiter, seu ut *aliquid*, vel confuse intelliguntur.

10) Si ens in se et ens in alio differunt in ente, idem erit formale constitutivum substantiae et accidentis.

D. Idem distincte N. confuse C.

Explico: Formale constitutivum substantiae est *perseitas*; formale constitutivum accidentis est *inalietas*. Hi duo modi, cum sint *aliquid*, conveniunt in ratione entis; sed aliter expli-

catur modus *perseitas* in substantia, aliter modus *inalietas* in accidente, ideoque falsum omnino est dicere constitutivum formale substantiae et accidentis esse idem.

Contra 2^{am} P.

1) Si *ens ut sic* esset transcendentele, pura potentia esset ens.

D. Esset ens *quòd* N. *quo* C.

2) Si notio entis esset transcendentalis, ipsum *to Esse* esset ens.

D. *Esse* subsistens C. participatum Sbd. esset ens *quod* N. *quo* C.

3) Si *nihil* est praeter rationem entis, nullus datur conceptus compositus.

D. Nullus datur conceptus compositus *ex ente ut sic et ente determinato* C. *ex ente determinato et ente determinato* N.

Explico: Ens et rationale v. g. non faciunt compositionem, quia *rationale* non est praeter rationem entis; sed *animal* et *rationale* faciunt compositionem, quia *rationale* est praeter rationem *animalis*.

4) Ratio quae contrahi nequit est infinita.

D. Si nullo modo contrahi nequit Tr. si contrahi nequit per modum compositionis, sed potest per expressiorem conceptum eiusdem realitatis Sbd. est infinita quoad extensionem, seu maxime indeterminata C. quoad comprehensionem N.

Declar. Notio entis *ut sic* habet maximam extensionem, sed minimam comprehensionem.

5) In praecisione et contractione duplex habetur conceptus.

D. In praecisione stricta et mutua C. non stricta neque mutua Sbd. habetur duplex conceptus subiectivus C. obiectivus N.

Decl. *Animal* v. g. stricte praescindit ab homine, quamvis praecisione non mutua, ideoque conceptus hominis est compositus; *animal* et *rationale* praescindunt ab invicem praecisione stricta et mutua, ideoque vere componunt inter se.

6) Ens commune non includit suos modos.

D. Non includit distincte C. confuse N.

Contra 3^{am} P.

c) *Ens* idem est ac *non nihil*.

Atqui *non nihil* dicitur univoce de omnibus.

Ergo etiam *ens*.

D. *maj.* Idem dicit *formaliter* N. *consequenter* C.

D. *min.* Dicitur univoce, praecisione facta a ratione quam consequitur Tr. hac praecisione non facta N.

N. c.

Declar. Non nihil, cum idem dicat ac *aliquid*, est transcendente ideoque analogum sicut ipsa ratio entis; sed si in eo consideratur ratio determinata ob quam est *non nihil*, tunc non est transcendente, neque analogum.

2) Species intelligibilis eiusdem rationis est ac res intellecta, ideoque species qua intelligimus Deum eiusdem rationis est ac Deus.

Atqui speciem illam ex creaturis haurimus.

Ergo datur *aliquid* secundum eandem rationem commune Deo et creaturis.

D. *maj.* Species intelligibilis propria ex communibus N. species intelligibilis propria ex propriis Sbd. est eiusdem rationis *secundum id quod* exprimitur C. *secundum modum quo* exprimitur N.

D. *sequelam*: Species qua intelligimus Deum est eiusdem rationis ac Deus *in essendo* N. *in repraesentando* Sbd. haec repraesentatio est *propria ex propriis* N. *propria ex communibus* C.

C. *min.*

D. p. c.

Declar. Species propria ex propriis est quae quidditatem rei exprimit prout in se est; species propria ex communibus est quae rei quidditatem exprimit prout relucet in rebus, quae cum illa habent quamdam communitatem, ita v. g. concipimus perfectionem artificis ex perfectione operis.

3) Aequivoca ad univoca tandem reducuntur.

Atqui omnia in Deum tandem reducuntur.

Ergo Deus univoce communicat cum ceteris omnibus.

D. *maj.* Consideratis variis rerum creaturarum ordinibus inter se Tr. considerata ipsa rerum totalitate respectu Dei N.

D. *min.* Omnia a Deo habent illud esse quo sunt C. habent a Deo illud esse, quo Deus ipse est N.

N. c.

Explico: In rebus creatis verificatur quandoque illud quod maior affirmat, sic v. g. terminus *canis*, qui aequivoce praedicatur de animali terrestri et marino, praedicatur univoce de diversis animalibus terrestribus eiusdem speciei, quippe quae alia ab aliis descendunt in similitudinem naturae. Sed hoc dici nequit de rerum totalitate respectu Dei; haec enim non potest a Deo procedere in similitudinem naturae, quia natura Dei, cum sit infinita, nequit habere sibi similem.

4) Si nihil commune est Deo et creaturis, *ens* praedicatur aequivoce.

D. Si nihil commune, neque univoce neque analogice C. si nihil commune univoce, attamen analogice N.

Decl. Inter perfectam similitudinem et perfectam dissimilitudinem datur similitudo vel dissimilitudo imperfecta; sic v. g. *color subruber* non est neque perfecte similis neque perfecte dissimilis *colori rubro*, ut quisque per se videt.

5) Si *esse* creaturae diceret essentialem dependentiam ab *esse* Dei, non possemus cogitare de creatura, quin cogitarem de Deo.

D. Non possemus cogitare conceptu *absoluto* N. *relativo* C.

6) In analogia attributionis *forma* est intrinseca uni.

D. In analogia attributionis per extrinsecam habitudinem ad formam C. per intrinsecam participationem formae N.

Explico: De ratione analogiae attributionis est ut plura diversam habitudinem dicant ad formam; quod autem haec habitudo sit mere extrinseca, vel dicat etiam intrinsecam participationem formae, non est de analogia attributionis *ut sic*.

7) Si creatura esset *ens* propter habitudinem essentialem ad illud *esse*, ad quod Deus quoque dicit essentialem habitudinem, creatura dicenda esset *ens* per essentialiam.

D. Si essentia creaturae esset *esse* a se, sicut est essentia Dei C. si essentia creaturae est *esse* ab alio nempe a Deo N.

8) Terminus analogus analogia proportionalitatis plures habet significationes.

D. Si proportionalitas est impropria C. si est propria Sbd. significationes sunt omnino diversae N. non omnino C.

9) Proportionalitas quatuor importat terminos.

D. Re vel ratione distinctos C. re semper distinctos N.

10) Sed in Deo *esse* et *quidditas* neque ratione distinguuntur.

D. Ideoque inter *esse* et *quidditatem* Dei habetur perfectissima convenientia, quam *esse* et *quidditas* creaturae, proportionem facta, imitantur C. imitantur nullo modo N.

Schol. I. De unitate, identitate et distinctione.

1) Proprietates *entis ut sic* sunt affectiones vel passiones, quae omne ens, *qua tale*, consequuntur, ideoque transcendentales sunt, sicut ipsa ratio entis.

2) Tres praecipuae numerantur, et sunt: Unitas, veritas, bonitas. In hoc scholion de sola unitate agimus et de eis, quae cum ea intime connectuntur.

Unitas est negatio divisionis in ente; *unum* enim dicitur, *quod est in se indivisum*. Addi solet etiam: *et divisum ab omni alio*, sed haec verba, potius quam ad *unum*, ad *aliquid* pertinent, quod est quasi *aliud quid*.

3) *Unitas* esse potest realis et logica, prout *ens* unum est antecederet ad mentis operationem vel consequenter ad ipsam. Sic v. g. *natura humana* est una *realiter* in singulis ho-

minibus, sed una *logice* relate ad omnes homines, qui, praecisis differentiis individualibus, in natura humana conveniunt.

a) Unitas realis, alia est per se alia per accidens.

Unum per se est ens, cuius unum est esse; v. g. *hic homo*.

Unum per accidens est ehs, cuius plura sunt esse; v. g. *haec domus*.

α) Unitas *per se* alia est simplicitatis, alia compositionis.

Simplicitatis habetur, cum ens est indivisum et indivisibile; talis est v. g. unitas *substantiae spiritualis*.

Compositionis habetur, cum ens est indivisum, sed divisibile; talis est v. g. unitas *substantiae corporeae*.

Unitas compositionis potest esse essentialis et integralis, prout partes, quibus constat, ad essentiam entis pertinent, vel ad eius integritatem.

β) Unitas *per accidens* esse potest physica vel moralis.

Physica habetur, cum plura vinculo physico uniuntur, sed accidentali; ut est v. g. unitas resultans ex subiecto et eius accidentibus.

Moralis habetur, cum plura entia rationalia vinculo morali uniuntur, ut est v. g. unitas familiae vel societatis politicae.

b) Unitas logica esse potest numerica, specifica, generica, analogica.

Numerica est unitas singulorum individuorum alicuius speciei; dicitur etiam singularitatis, vel individualis.

Specifica est unitas naturae, in qua, praecisis differentiis individualibus, plura individua eiusdem speciei conveniunt, vel convenire possunt.

Generica est unitas naturae, in qua plura specie differentia, praecisis differentiis specificis, conveniunt, vel convenire possunt.

Analogica habetur cum plura in aliqua ratione conveniunt simul et differunt, sed sub diverso respectu; talis est v. g. unitas *entis ut sic*.

Prop. 1^a Omne ens est unum.

Omne ens, aut est simplex, aut est compositum.

Atqui in utroque casu est unum.

Ergo omne est unum.

Maj. Est completa.

Min. *Simplex* est ens indivisum et indivisibile; *compositum* est ens indivisum, quamvis divisibile.

Atqui ens qua indivisum est unum.

Ergo ens, sive simplex, sive compositum, est unum.

Prop. 2^a Ens et unum convertuntur.

Quae eandem habent extensionem, convertuntur.

Atqui *Ens* et *unum* eandem habent extensionem.

Ergo *Ens* et *unum* convertuntur.

Maj. Intelligitur: sic. v. g. *Definitum* et *definitio* convertuntur, quia eandem habent extensionem: de quocumque praedicatur *definitum*, praedicatur etiam *definitio*.

Min. *Unitas* est proprietas *entis*, ideoque tam late patet *unum*, quam *ens*.

4) Cum *entis* unitate intime connectitur *identitas*, quae describi solet: *Convenientia entis cum seipso*. Est realis vel rationis.

a) *Realis* inter ea viget, quae sunt *re* idem, ut v. g. inter *animalitatem* et *rationalitatem* in homine.

b) *Rationis* inter ea viget, quae idem sunt *re* et *ratione*, ut v. g. inter *definitum* et *definitionem*.

Realis alia est *physica*, alia *moralis*.

Physica habetur, cum *ens* est sibi identicum secundum suam naturalem entitatem, ut est v. g. substantia corporea quoad partes essentielles.

Moralis habetur cum *ens* est sibi identicum secundum aliorum aestimationem; sic v. g. corpus humanum alicuius individui putatur idem, quamvis elementa chimica, quibus constat, assidue renoventur.

Physica est essentialis vel accidentalis, prout *ens* idem perseveret quoad essentialia tantum, vel etiam quoad accidentalia; sic v. g. homo, quamdiu vivit, est essentialiter idem, sed non accidentaliter, si de accidentibus communibus sit sermo.

5) Sicut *unitati* opponitur *divisio*, ex qua oritur multitudo et numerus, ita *identitati*, opponitur *distinctio*, cuius cum frequentissimus sit recursus, necesse est ut de ea aliquid dicamus.

Distinctio describi potest: *Negatio identitatis*. Est realis et rationis.

a) *Distinctio realis* inter ea viget, quorum, indipendenter a mentis operatione, unum non est aliud. Subdividitur:

α) In negativam et positivam.

Positiva habetur inter rem et rem; *negativa* autem inter *ens* et non *ens*, v. g. inter rem existentem et possibilem.

β) *Positiva* alia est maior, alia minor.

Maior habetur inter rem et rem, quarum neutra est modus alterius.

Minor habetur inter rem et eius modos, v. g. inter *mobile* et *motum* ipsius.

γ) *Maior* est adaequata vel inadaequata, prout ex eis, quae

distinguuntur, unum non includat alterum, vel includat; sic v. g. duo homines distinguuntur realiter et adaequate; organismus et aliquod ex eius organis distinguuntur realiter, sed inadaequate.

Signa distinctionis realis sunt: 1° Separabilitas, cum nempe aliquid esse potest sine altero. 2° Causatio realis, cum nempe aliquid ab alio producitur. 3° Relatio realis, cum nempe duo realia relative opponuntur.

b) *Distinctio rationis* inter ea viget, quorum unum non est alterum dependententer a mentis operatione; sic v. g. *animalitas* et *rationalitas* in homine distinguuntur ratione, quia mens est quae percipit unum sine altero, vel, unum ut distinctum ab altero.

Distinctio rationis subdividitur in rationis ratiocinantis et rationis ratiocinatae.

α) *Distinctio rationis ratiocinantis* est pure mentalis, seu fit absque fundamento in re; talis est v. g. distinctio inter *definitum* et *definitionem*.

β) *Distinctio rationis ratiocinatae*, quae etiam virtualis dicitur, quia pluribus re distinctis aequivalet, est quae a mente fit cum fundamento in re.

Fundamentum ex parte obiecti duplex assignari potest: Perfectio vel imperfectio rei.

Perfectio rei: 1° *In essendo*, cum nempe rei entitas vel perfectio tanta est, ut plurium perfectiones realiter distinctas inter se sibi identificet, sic v. g. Deus perfectiones omnes, quae in ceteris sunt quasi dispersae, possidet unite et quidem modo simplicissimo.

2° *In causando*, cum nempe unica res plures effectus, qui a diversis causis producuntur, ipsa sola producit; sic v. g. anima operationes producit, quae ad triplicem vitam pertinent, nempe vegetativam, sensitivam, intellectivam.

3° *In respiciendo*, cum nempe una res plures respectus fundat; sic v. g. *Ens* dicitur *verum*, prout respicit intellectum, et *bonum* prout respicit voluntatem.

4° *Imperfectio rei*, quae cum sit composita, locum praebet pluribus conceptibus, quorum unus intelligi possit sine altero; huiusmodi sunt v. g. conceptus generis et differentiae, essentialis et existentiae, naturae et personae.

Fundamentum distinctionis virtualis ex parte subiecti est in ipsa facultate intellectiva, quae, cum a sensibus extrinsece pendeat, res intelligit per plures species.

6) *Distinctio rationis ratiocinatae* est:

a) *Obiectiva* et *formalis*.

Obiectiva, si una formalitas nullo modo exprimit ceteras,

cum quibus re identificatur. Dubitatur tamen a quibusdam utrum revera detur haec distinctio.

Formalis, si una formalitas ceteras, cum quibus re identificatur, obscure exprimit.

b) *Strictè praecisiva et late praecisiva.*

Strictè praecisiva est, si una formalitas alteram non includit, talis est v. g. distinctio inter *animalitatem* et *rationalitatem* in homine.

Late praecisiva est, si una formalitas alteram includit, ita v. g. *verum* distinguitur ab *ente*.

c) *Adaequata et inadaequata.*

Adaequata, si unus conceptus, neque implicite neque explicite, includit alterum, talis v. g. est distinctio inter *misericordiam* et *iustitiam* in creaturis.

Inadaequata, si unus conceptus explicite alterum non includit, includit tamen implicite, ita v. g. distinguuntur inter *se misericordia* et *iustitia* in Deo.

d) *Mutua et non mutua.*

Mutua, si unus conceptus ab altero praescindit, et viceversa; talis est v. g. distinctio inter *sensitivum* et *intellectivum*.

Non mutua, si unus conceptus praescindit ab altero, sed non viceversa; talis distinctio viget v. g. inter *animal* et *hominem*.

7) Praeter distinctionem realem et rationis, Scotistae aliam admittunt, quam *formalem ex natura rei* appellant; et aliqui ex Thomistis aliam, quam *virtualem intrinsecam* vocant.

Distinctio formalis ex natura rei, iuxta auctores, est quae independentè a mentis operatione viget inter diversas formalitates vel gradus metaphysicos eiusdem rei.

Gradus metaphysici sunt gradus essendi, qui in aliqua re distinguì possunt, ut v. g. in homine: *Esse corpus*

Esse vivens

Esse sensitivum

Esse intellectivum

Distinctio virtualis intrinseca, ut aliqui exponunt eam, est, rei cuius eadem res, independentè a mentis operatione, capax est suscipiendi praedicata contradictoria; sic v. g. in homine *animal* est sentiendi principium, *rationale* non est sentiendi principium; cum autem a parte rei, seu independentè a mentis operatione, *animal* hominis et *rationale* hominis sint una eademque res, sequitur, unam eandemque rem *in se* seu independentè a mentis praecisione, esse principium sentiendi et non esse principium sentiendi.

1° *Reicitur distinctio formalis ex natura rei.*

Distinctio aut a mente non pendet, aut pendet.

Si 1um, est realis.

Si 2um, est rationis.

Ergo non datur alia distinctio praeter realem et rationis.

Maj. Est completa.

Min. Notiones continet.

2° *Reicitur distinctio virtualis intrinseca.*

Repugnat idem, simul et sub eodem respectu, verificare praedicata contradictoria.

Atqui hoc habetur, admissa distinctione virtuali intrinseca.

Ergo distinctio virtualis intrinseca non est admittenda.

Maj. Per se intelligitur.

Min. Posita illa distinctione, *animal* in homine v. g. esset rationale et non rationale; simul, quia notae essentiales simul sunt; sub eodem respectu, nempe realiter.

Appendix : De diverso et differenti, de aequali et simili, de priori et posteriori.

1) *Diversa* dicuntur, quae in nullo univoce conveniunt, v. g. *Deus et creatura, substantia et accidens.*

Differentia dicuntur, quae in aliquo univoce conveniunt, v. g. *homo et brutum.*

2) *Aequalia* dicuntur quae conveniunt in quantitate v. g. duo homines, qui eandem habent staturam.

Similia dicuntur, quae conveniunt in qualitate, v. g. duo homines albi.

3) *Priora* dicuntur, quae alia aliqua ratione antecedunt; quae autem aliqua ratione ab aliis procedunt, vel eis succedunt dicuntur *posteriora.*

Prioritas multiplex distinguitur, et est :

a) *Temporis*, si aliquid aliud antecedit duratione.

b) *Naturae*, si aliquid ab alio pendet in esse, sic v. g. lux est natura posterior sole.

c) *Originis*, si unum ab alio procedit, attamen sine dependentia et causalitate; exemplum habetur in SS. Trinitate.

d) *Rationis*, cum unum antecedit alterum iuxta modum nostrum concipiendi; sic in Deo *cognoscere* est priusquam *velle.*

e) *Consequentiae*, cum unum infert alterum, sed non viceversa; sic v. g. dici potest: *Est homo, ergo est animal*, sed non: *Est animal, ergo est homo*; ideoque *homo* habet prioritatem consequentiae relate ad *animal.*

f) Distinguunt etiam prioritarem in cognoscendo et in essendo, prout aliquid est ratio *cognoscendi* alterum, vel *essendi*,

sive in ordine physico, sive metaphysico. Quae sunt ratio cognoscendi et essendi relate ad alia, dicuntur *priora simpliciter*; si ratio sunt cognoscendi tantum, dicuntur *priora secundum quid*.

4) Quid significant haec: *In signo priori; in signo posteriori*?

R. Exprimunt ordinem earum rationum, quae, licet sint simul duratione vel tempore, habent tamen prioritatem naturae vel logicam. Sic v. g. Effectus, quamvis sit in toto instante, *in signo priori* tamen non est, *in signo posteriori* est; et similiter causa *in signo priori* non causat, *in signo posteriori* causat. Voluntas divina *in signo priori* ad deliberationem est indifferens; *in signo posteriori* non est: haec, ut patet non sunt duo instantia realia, cum in Deo nulla detur successio, sed significant processum mundi a Deo ex liberrimo divinae voluntatis decreto.

Schol. II De entis veritate et bonitate.

1) Veritas entis describi solet: *Entis adaequatio ad intellectum*. Est essentialis vel accidentalis, prout consideratur respectu ad intellectum divinum, a quo ens habet id quod est; vel ad intellectum humanum, in quo ens aptum natum est veram de se cognitionem gignere.

2) *Verum* ergo nihil reale addit supra ens, sed exprimit aliquid, quod nomine entis non exprimitur, nempe habitudinem ad intellectum, cui est adaequatum vel adaequabile.

Prop. 1^a. Omne ens est verum.

Omnes ens est adaequatum vel adaequabile intellectui.

Atqui quod est adaequatum vel adaequabile intellectui est verum.

Ergo omne ens est verum.

Maj. Ens est id quod est per intellectum divinum, et quia tale est cognoscibile ab intellectu humano, seu aptum natum veram de se cognitionem gignere.

Min. Est ratio veritatis communiter recepta.

Prop. 2^a. Ens et verum convertuntur.

Quae eandem habent extensionem, convertuntur.

Atqui ens et verum eandem habent extensionem,

Ergo ens et verum convertuntur.

Maj. v. g. homo et risibilis convertuntur, quia eandem ha-

bent extensionem; *homo* et *animal* non convertuntur, quia non habent eandem extensionem.

Min. Verum consequitur necessario omne ens.

Prop. 3^a Nullum ens *per se* est falsum.

Nullum ens est *per se* falsum, si repugnat aliquod ens non esse id quod est.

Atqui repugnat.

Ergo nullum ens est *per se* falsum.

Prop. 4^a Ens potest esse falsum *per accidens*.

Esse falsum *per accidens* significat ens intelligi aliter ac *in se* est.

Atqui nulla repugnantia in hoc quod intelligatur ens aliquod aliter *in se* esse ac revera est.

Ergo ens esse potest falsum *per accidens*.

Dicamus nunc de bonitate entis.

1) Bonum dicitur ens in quantum appetibile, seu in quantum convenit appetitui, unde a Philosopho describitur bonum: *id quod omnia appetunt*. Nihil ergo bonum addit reale supra ens, sed solum habitudinem ad appetitum, sive naturalem sive elicitedum; sive sensitivum sive rationalem.

2) Bonum triplex distingui solet: honestum, utile, delectabile.

Honestum est bonum, quod est propter se appetibile, v. g. *virtus*.

Utile est bonum, quod est propter aliud appetibile, v. g. *divitiae*.

Delectabile est bonum, quod affert satisfactionem vel gaudium, v. g. *cibus, potus*.

Haec non excluduntur ab invicem, potest enim aliquod bonum esse simul honestum, utile, delectabile; v. g. *Scientia, sanitas*, quae appetuntur ad serviendum Deo et perfectam felicitatem sibi comparandam, sunt bona honesta et simul utilia et delectabilia.

Prop. 1^a Omne ens est bonum.

Bonum est ens, in quantum appetibile.

Atqui omne ens est appetibile.

Ergo omne ens est bonum.

Maj. Est notio.

Min. Omne ens est conveniens vel sibi, vel alteri, nempe fini ad quem natura sua ordinatur, ideoque est bonum vel sibi, vel alteri.

Prop. 2^a Ens et bonum convertuntur.

Ea convertuntur, quae eandem habent extensionem.

Atqui ens et bonum eandem habent extensionem.

Ergo ens et bonum convertuntur.

Maj. Per se intelligitur.

Min. Bonum necessario consequitur omne ens, ideoque aequae estenditur ac ens.

Appendix: De malo.

1) Malum est privatio boni ideoque non mera negatio, sed negatio in subiecto, ut ex dicendis clare apparebit.

2) Malum distingui solet in physicum et morale.

Malum physicum est privatio alicuius perfectionis, quae ens aptum natum est habere, v. g. *Ignorantia* in homine, *infirmetas* in animali.

Malum morale est defectus honestatis in actibus humanis; v. g. *furtum*, *homicidium*, et huiusmodi.

Haec divisio parum differt ab alia, in malum culpae et malum poenae.

Malum culpae est positio vel omissio actionis contra legem moralem.

Malum poenae est castigatio quae infligitur ob culpam commissam. Per vocis extensionem malum poenae intelligitur quidquid in ordine physico dolorem infert.

Loquuntur aliquando aliqui de malo metaphysico, quae est limitatio entis in ipsa sua naturali perfectione vel entitate, sic v. g. *planta*, quamvis sit perfecta in suo ordine, non habet tamen perfectionem *animantis* vel *hominis*. Hoc, ut patet, non est verum malum, quia non est negatio perfectionis, quam ens aptum natum sit habere.

Prop. 1^a Malum absolutum nequit existere.

Malum est negatio boni vel entis, ideoque malum absolutum est absoluta negatio entis, seu purum *non ens*.

Atqui purum *non ens* existere nequit.

Ergo malum absolutum existere nequit.

Maj. Sunt notiones.

Min. Purum *non ens* nequit esse *ens*.

Prop. 2^a Subiectum mali est bonum.

Subiectum mali est ens.

Atqui omne ens est bonum.

Ergo subiectum mali est bonum.

Maj. Ex repugnantia mali absoluti.

Prop. 3^a Causa efficiens mali est bonum.

Malum non est a se, ideoque est ab alio, nempe ab ente.

Atqui omne ens est bonum.

Ergo malum est a bono.

Maj. Quod est a se, est absolute independens, seu subsistens, sed repugnat malum subsistere, ideoque etiam esse a se. Quod autem sit ab aliquo ente, patet, quia *non ens* non potest causare.

Prop. 4^a Malum non habet causam formalem.

Carentia formae non est forma.

Atqui malum est carentia formae.

Ergo malum non est forma, seu non habet causam formalem

Prop. 5^a Malum intendi nequit per se.

Non ens intendi nequit per se.

Atqui malum est non ens.

Ergo malum intendi nequit per se.

Maj. Repugnat agens appetere, et appetere nihil.

Prop. 6^a Malum intendi potest per accidens.

Malum intendi per accidens, significat intendi ratione boni, quod inde sequitur.

Atqui in hoc nulla repugnantia, quia appetitum terminat, non in malum, sed in bonum.

Ergo malum intendi potest per accidens.

Maj. Plurima dantur exempla in ordine rerum, in quibus ex malo sequitur bonum, v. g. ex corruptione unius, quod est malum, sequitur generatio alterius, quod est bonum.

Schol. III. De actu et potentia.

1) Ex descriptione *entis ut sic* immediate sequitur, ens primo dividi in ens in actu et ens in potentia; dicemus ergo aliquid de potentia et actu.

2) *Potentia* communiter intelligitur capacitas quaedam vel aptitudo ad aliquid agendum vel patiendum. Distinguitur:

a) In activam et passivam.

Activa est aptitudo ad aliquid producendum, ut v. g. aptitudo ad ambulandum.

Passiva est aptitudo ad aliquid accipiendum, ut v. g. aptitudo marmoris ad suscipiendum hanc vel illam figuram.

b) In obiectivam et subiectivam.

Obiectiva est capacitas rei non existentis ad existendum.

Subiectiva est capacitas rei existentis ad aliquid producendum vel suscipiendum.

c) In substantialem et accidentalem, prout actus, ad quem dicit ordinem, est substantialis vel accidentalis.

d) In naturalem et obedientialem, prout actus, quo actuatur, naturali exigentiae respondeat, vel eam excedat; sic v. g. anima humana est in potentia obedientiali ad habitus supernaturales suscipiendos et actus eis respondentes eliciendos.

e) In physicam et metaphysicam, prout ab actu, quem elicit vel suscipit, realiter distinguitur vel non; sic v. g. potentia comedendi est potentia physica; genus, quod actuari potest ab una vel altera differentia, est potentia metaphysica.

3) *Actus* communiter intelligitur quaevis determinatio vel perfectio, quae aliquod esse confert; sic v. g. *doctrina* est actus, quia confert *esse doctum*.

Actus dividitur:

a) In entitativum et formalem.

Entitativus facit aliquid actu esse, seu est ipsa existentia, quae respondet potentiae obiectivae.

Formalis respondet potentiae subiectivae, ideoque non confert simpliciter esse, sed esse hoc vel illud. Subdividitur in substantialem et accidentalem, vel in primum et secundum, prout aliquid constituit in aliqua determinata specie substantiae, vel ei iam constitutae advenit, sic v. g. *principium vitae*, est actus substantialis; *doctrina* est actus accidentalis.

b) Actus esse potest receptus et irreceptus.

Receptus, ab aliqua potentia vel in aliqua potentia recipitur; v. g. *esse creaturae*.

Irreceptus, a nulla potentia et in nulla potentia recipitur; v. g. *esse Dei*.

c) Purus et non purus.

Purus nullam habet potentialitatem admixtam v. g. *esse Dei*.

Non purus aliquem potentialitatem habet admixtam v. g. *esse creaturae*.

d) Physicus et metaphysicus, prout a potentia a qua elicitur, vel in qua recipitur, realiter distinguitur, vel non; sic v. g. *doctrina*, *principium vitae*, sunt actus physici; *rationalitas*, *irrationalitas* sunt actus metaphysici.

Prop. 1^a Nihil reducitur ad actum, nisi per aliquod ens in actu.

Ens reduci ad actum significat perfectionem acquirere, quam non habebat.

Atqui nihil potest perfectionem huiusmodi a se solo acquirere.

Ergo nihil potest a se solo reduci ad actum, ideoque ab alio reducitur, quod est in actu ad illam perfectionem.

Maj. Est notio.

Min. Deberet enim eandem perfectionem habere simul et non habere: habere ut conferret, non habere ut acquireret.

Prob. sequel. conseq. Id, a quo aliud reducitur ad actum, aut habet perfectionem, quam confert, aut non habet.

Si habet, ergo est in actu ad illam.

Si non habet, non potest alteri conferre.

Prop. 2^a Nihil est simul in potentia et actu relate ad idem.

Esse simul in potentia et actu relate ad idem significat habere simul et non habere eandem perfectionem.

Atqui habere simul et non habere eandem perfectionem repugnat.

Ergo repugnat esse simul in potentia et actu relate ad idem.

Maj. Per se intelligitur.

Min. Repugnat simul esse et non esse.

Prop. 3^a Omne quod movetur, ab alio movetur.

Omne quod movetur, ab alio movetur, si repugnat aliquid a se solo moveri.

Atqui repugnat.

Ergo omne quod movetur, ab alio movetur.

Maj. Intelligitur per se.

Min. Repugnat aliquid simul esse in potentia et actu relate ad idem,

Atqui si quod movetur, a se solo moveretur, esset simul in potentia et actu relate ad idem.

Ergo quod movetur, non a se solo movetur.

Prop. 4^a Quod movetur, componitur potentia et actu.

Quod movetur, ita est in actu, ut sit etiam in potentia.

Atqui quod ita est in actu, ut sit etiam in potentia, componitur potentia in actu.

Ergo quod movetur, componitur potentia et actu.

Cor. Ergo quod est immutabile est totus actus.

Prop. 5^a Actus absolute est prior quam potentia.

Omne quod movetur, ab alio movetur, ut constat ex praecedenti.

Iamvero, hoc aliud aut est solus actus, aut est aliquomodo in potentia.

Si 1um, habemus intentum.

Si 2um, redit quaestio; et cum in infinitum non detur processus, sistendum est in aliquo quod sit solus actus, seu prorsus immobile.

Dixi *absolute*, quia in ente particulari prius est *posse esse*, deinde *esse*.

NOTA. Cetera effata, quae formulari possunt de actu et potentia, ut v. g. « *potentia definitur per actum, actus autem nullo modo definiri potest* »; « *actus et potentia sunt in eodem genere* » facile intelliguntur.

Non omnes tamen admittunt principium commune apud thomistas: « *Actus non limitatur et multiplicatur nisi per potentiam subiectivam* » non enim repugnat limitationem et multiplicationem actus aliunde repeti, v. g. a causa efficiendi, vel ab ipsa entitate actus, quae sit imitatio quaedam imperfecta infinitae perfectionis.

Schol. IV. De essentia et esse.

1) Ex descriptione quam dedimus de ente *ut sic*, apparet dari aliquam distinctionem inter *id quod est* vel *esse potest*, et *id quo est* vel ipsum *to esse*; alia ergo est ratio, qua aliquid est id quod est, et alia ratio est qua aliquid est, vel existit. Ratio, qua aliquid est id quod est, dicitur *essentia* vel *quidditas*, cum respondeat quaestioni quid sit aliquid, vel aliquid in hac determinata specie potius quam in alia constituat. Ratio, qua aliquid actu existit, vel actu constituitur extra statum possibilitatis, dicitur *existentia*, vel *esse*.

2) *Essentia* ergo considerari potest in statu possibilitatis et in statu actualitatis, vel ut possibilis et ut actualis. Ut possibilis distinguitur realiter ab *existentia*, sed distinctione negativa; ut actualis distinguitur saltem distinctione rationis cum fundamento in re. Sed distinguitur *essentia actualis*, ut *actualis*, ab *existentia* etiam distinctione reali? Sententia negans videtur nobis praeferenda propter sequentes rationes inter alias:

a) Quod est de ratione alterius, ab eo realiter non distinguitur.

Atqui *existentia* est de ratione *essentiae actualis*, ut *actualis*.

Ergo *existentia* non distinguitur realiter ab *essentia actuali*, ut *tali*.

Min. Actuale et existens idem realiter dicunt.

b) Si *existentia* esset quid realiter distinctum ab *essentia actuali*, haberet et ipsa suam propriam quidditatem vel es-

sentiam, quae existeret per aliam existentiam, et haec per aliam, et sic in infinitum.

Atqui repugnat consequens.

Ergo et antecedens.

Maj. Quidquid est, est aliquid, seu propriam habet quidditatem vel essentiam.

3) Praecipuae rationes adversariorum solvuntur; dicunt enim:

a) Solius Dei essentia est esse.

D. Solius Dei essentia est *actu* esse C. Deus solus per suum esse existit. Sbd. intellectu *suum* ut a se et imparticipatum C. intellectu *suum* ut pertinens vel appropriatum ad essentiam cuiusque entis N.

b) Actus limitatur per potentiam.

D. Actus formalis Tr. entitativus Sbd. respondet vel proportionatur essentiae actuandae C. recipitur in hac actu existente et ab eo realiter distincta N.

Decl. Revera non intelligitur quomodo *existentia*, cum sit, in sententia adversariorum, aliquid in se actualissimum et infinitum, possit recipi et limitari a potentia reali finita. Nulla repugnantia apparet in eo quod aliqua perfectio sit limitata vel a causa efficiente, vel in se, in quantum sit aliqua deficiens imitatio perfectionis infinitae.

THESIS II

Intrinseca rerum possibilitas in Deo ultimo fundatur; formaliter quidem in divino intellectu, radicaliter in divina essentia.

NOTA. Quibusdam auctoribus videtur hic supponi existentia Dei, quae non est supponenda, cum simus adhuc in ipso Philosophiae limine. Sed inepte hoc affirmatur; non enim procedimus a priori, sed a posteriori, inquirendo rationem vere sufficientem, ideoque non proximam, sed ultimam rerum possibilitium. Ad summum supponimus valorem principii rationis sufficientis: « *quidquid aliquo modo est aliquid, habet rationem sui sufficientem, vel in se vel in alio* », sed haec suppositio non est gratuita, ut quisque facile concedet.

St. Q. 1) Ex descriptione data *entis ut sic* sequitur *ens* di vidi in *ens* in actu, et *ens* in potentia, quod etiam *possibile* nuncupatur, et describitur: *Quod actu non est, sed potest esse*. Si non est, sed de facto erit in aliqua temporis differentia, dicitur *futurum*; si de facto non est, neque in ulla temporis

differentia erit, dicitur *mere possibile*; si praescindit ab hoc, quod de facto sit, nunc vel in posterum, dicitur *possibile ut sic*, et de hoc est thesis.

Inquirimus undenam *possibile* suam possibilitatem ultimo derivet.

2) *Possibilitas* generatim dici potest: *Capacitas rei non existentis* ad existendum. Duplex distinguitur: interna et externa.

Possibilitas interna est capacitas rei non existentis ad existendum derivans ex sociabilitate notarum, quibus rei essentia constituitur; sic v. g. *homo* vel *natura humana* est intrinsece possibilis, quia notae essentiales, *animalitas* et *rationalitas* sunt sociabiles.

Possibilitas externa est capacitas rei non existentis ad existendum, derivans ex causa, quae sufficienti virtute sit donata ad rem intrinsece possibilem producendam; sic v. g. *alius mundus* est extrinsece possibile, quia datur causa, *Deus*, ad eum producendum.

Possibilitas intrinseca dicitur etiam absoluta vel metaphysica; *possibilitas extrinseca* autem dicitur etiam relativa vel physica.

3) Duplici possibilitati modo descriptae opponitur duplex impossibilitas: intrinseca et extrinseca.

Impossibilitas intrinseca, quae absoluta vel metaphysica etiam dicitur, est repugnantia ad esse, proveniens ex insociabilitate notarum, quibus essentia aliqua, si daretur, esset constituta; sic v. g. *circulus quadratus* est intrinsece, absolute, metaphysice impossibilis, quia notiones *circuli* et *quadrati* excluduntur ab invicem.

Impossibilitas extrinseca, quae etiam physica vel relativa dicitur, est repugnantia ad esse proveniens ex defectu causae sufficienti virtute donatae ad rem aliquam producendam; sic v. g. corpora compenetrari est physice impossibile. Hoc valet, ut patet, de causis secundis, sed non de causa prima, cui nihil est impossibile eorum, quae intrinsece non repugnant.

4) Fit quandoque sermo etiam de possibilitate et impossibilitate morali.

Possibilitas moralis habetur, cum aliquid fieri potest sine magna difficultate, sic v. g. discipulos diligentes quotidie esse paratos ad lectionem repetendam, est moraliter possibile.

Impossibilitas moralis habetur cum aliquid fieri nequit sine magna difficultate, sic v. g. virum honestum mentiri, est moraliter impossibile.

5) In thesi loquimur de possibilitate intrinseca, et de ea inquirimus, non rationem proximam, quam concedimus esse ipsam notarum sociabilitatem, sed ultimam seu vere sufficientem.

Plures dantur sententiae, quorum praecipuae sunt :

a) Interna rerum possibilitas sita est in ipsis rerum essentis in se consideratis, independenter scil. a quovis intellectu, sive increato sive creato, ideoque, si per impossibile nullus intellectus, neque increatus existeret, res adhuc intrinsece possibiles permanerent. Haec sententia, ut patet, non distinguit inter fundamentum proximum et remotum possibilem; quaestioni ergo, *cur res sint intrinsece possibiles*, respondere debet: *quia notae sunt sociabiles*, seu, aliis verbis: *res sunt possibiles, quia sociabiles*. Ita Wolf, et fortasse etiam Mercier.

b) Rerum intrinseca possibilitas in earum existentia sita est: res nempe sunt possibiles, quia sunt vel erunt; impossibiles, quia non sunt, neque erunt; mere possiblea ergo iuxta hanc sententiam sunt impossibilia. Haec sententia confundit cognitionem possibilitatis cum ipsa possibilitate, vel possibile cum futuro. Ita Wireliff, Hobbes, Robinet, Pantheistae, sive reales sive ideales.

c) Rerum interna possibilitas sita est in earum intelligibilitate: res nempe sunt possibiles, quia intelligibiles; impossibiles quia inintelligibiles; cum autem intelligibilitas dicat respectum ad activitatem subiecti cogitantis, res dicendae sunt possibiles dependenter ab activitate subiecti. Ita Idealistae, qui faciunt activitatem subiecti mensuram omnium rerum, sive existentium sive possibleum, iuxta effatum eorum: « *Esse est percipi, vel percipere* ». In hac sententia *intelligibilitas rei* non se habet consequenter ad *esse rei*, sed formaliter, nulla facta distinctione inter intellectum increatum et creatum ad quos res dicunt, vel dicere possunt habitudinem.

d) Rerum interna possibilitas sita est in divina potentia; res nempe sunt possibiles, quia Deus eas potest facere, impossibiles, quia non potest facere. Haec sententia, quam inter alios Ockam professus est, non distinguit inter possibilitatem absolutam et relativam.

e) Rerum interna possibilitas in divina voluntate ultimo sita est; res enim sunt possibiles, quia Deus eas vult, non sunt possibiles, quia non vult. Etiam haec sententia confundit possibilitatem intrinsecam cum extrinseca. Eam professus est inter alios Cartesius.

f) Distinguendum est inter fundamentum proximum et ultimum possibilem. Proximum est in ipsa notarum sociabilitate; ultimum *formaliter* in intellectu divino, *radicaliter* in divina essentia. Haec sententia est communis apud Scholasticos, ex quibus tamen sunt qui, nulla facta distinctione inter

fundamentum ultimum radicale vel formale, tenent rerum internam possibilitatem ultimo in divina essentia sitam esse.

g) Ultimo nominandi sunt, qui vel tenent possibilia nihil omnino esse, vel eis aliquod esse concedunt, sed actuale intrinsecum absolutum, seu praeter divinum intellectum ea cogitantem.

6) Thesis dividi potest in duas partes :

1^a Refutantur sententiae oppositae.

2^a Vera sententia probatur.

I P. Prop. 1^a Possibilia non sunt pure nihil.

Quod non est, sed potest esse, non est pure nihil.

Atqui possibilia non sunt, sed possunt esse.

Ergo possibilia non sunt pure nihil.

Maj. Quod est pure nihil non potest esse.

Prop. 2^a Possibilitas interna in rerum essentiis ultimo residere nequit.

a) Omnis perfectio finita rationem sui ultimam in se non habent.

Atqui rerum essentiae sunt perfectiones finitae.

Ergo rerum essentiae rationem sui ultimam in se non habent.

Maj. Perfectio dicit esse, limitatio vel finitudo dicit non esse : quod ratione sui dicit esse, nequit ratione sui dicere non esse.

b) Quae ratione sui sunt diversa, non exigunt ratione sui in unum componi.

Atqui notae essentiales, quibus essentiae possibilitatum constituentur, sunt ratione sui diversae.

Ergo ratione sui non exigunt in unum componi.

Maj. V. g. Animalitas ratione sui non exigit componi cum rationalitate potius quam cum irrationalitate ; sed ratione sui est indifferens ad utramque.

Prop. 3^a Rerum interna possibilitas in earum existentia ultimo non fundatur.

a) Sententia quae confundit possibile cum futuro, est falsa.

Atqui sententia, quae reponit rerum internam possibilitatem in earum existentia, confundit possibile cum futuro.

Ergo sententia, quae reponit rerum internam possibilitatem in earum existentia, est falsa.

Maj. Possibile formaliter est id quod non est, sed potest esse ; futurum formaliter est id quod non est, sed erit ; quae duo non sunt idem, ut per se patet.

b) Ex datis conscientiae constat me *posse* plura facere, quam quae non facio.

Atqui si possibilitas esset in ipsa rerum existentia, ego non possem facere, nisi ea quae facio.

Ergo rerum possibilitas non in earum existentia sita est.

Maj. Conscientia testatur me esse liberum in meis operationibus, ideoque non determinatum ad ea sola facienda, quae facio.

c) Quod ab alio supponitur, ab eo non pendet.

Atqui possibilitas ab existentia supponitur.

Ergo possibilitas ab existentia non pendet.

Min. Quod *nunc* est, *antea* poterat esse; quia si non poterat esse, *nunc* non esset.

d) *Confirmatur ex sensu communi.*

In sententia hac, quam refutamus, *posse* idem est ac *esse*.

Atqui opposita persuasio omnino viget ubique.

Ergo sententia, quam refutamus, communi persuasioni opponitur, ideoque falsa dicenda est.

Prop. 4^a. Interna rerum possibilitas non ab intellectu nostro ultimo pendet.

a) Quod est necessarium ab eo, quod est contingens, pendere nequit.

Atqui interna rerum possibilitas est quid necessarium, intellectus noster est quid contingens.

Ergo interna rerum possibilitas ab intellectu nostro penderet nequit.

Maj. Ex principio rationis sufficientis.

Min. Etiam si intellectus noster non esset, essentiae rerum semper talibus notis constituerentur.

b) Quod alteri imponitur, ab eo non pendet.

Atqui rerum intrinseca possibilitas intellectui nostro imponitur.

Ergo rerum intrinseca possibilitas ab intellectu nostro non pendet.

Min. Intellectus noster non potest essentias rerum aliter intelligere, ac in se sunt.

c) Haec sententia identificat *Esse cum Percipere*, quod est falsum, uti in Logica majori probatum est.

Prop. 5^a. Possibilia nullum esse actuale in se habent.

Quod actu non est, nullum esse actuale in se habet.

Atqui possibilia actu non sunt, secus non essent possibilia, sed actualia.

Ergo possibilia nullum esse actuale in se habent.

Prop. 6^a Possibilia cum Deo non identificantur.

Deus actu est et in se simplicissimus, dum possibilia actu non sunt, et in se sunt plura.

Atqui quae sunt huiusmodi identificari non possunt.

Ergo Deus et possibilia identificari non possunt.

Prop. 7^a Possibilia a divina voluntate non pendent.

a) Sententia quae facit rationem boni natura priorem ratione entis, est falsa.

Atqui sententia reponens internam rerum possibilitatem in divina voluntate facit rationem boni natura priorem ratione entis.

Ergo sententia haec est falsa.

Maj. Prius est esse, deinde esse appetibile.

Min. Obiectum voluntatis non est *ens* sed *bonum*.

b) Iuxta hanc sententiam rerum essentiae essent absolute mutabiles, et contradictoria simul esse esset absolute possibile.

Atqui hoc est falsum.

Ergo falsa sententia ex qua derivat.

Maj. Quod a libera Dei voluntate pendet, non repugnat absolute esse aliter ac est; sic v. g. non repugnat absolute mundum non esse omnino, vel esse aliter ac est.

Min. Repugnat essentias rerum mutari, et res manere id quod sunt, vel esse et non esse simul.

Prop. 8^a Possibilia a divina potentia non pendent.

Iuxta hanc sententiam res sunt possibles, quia Deus potest eas facere; consequenter impossibiles quia Deus non potest facere.

Atqui absurdum consequens.

Ergo et antecedens.

Maj. Est evidens.

Min. Defectus se haberet, non ex parte obiecti, sed ex parte Dei.

II. P. Prop. 1^a Possibilia a Deo pendent.

NOTA. Non supponimus existentiam Dei, sed inquiremus undenam possibilia répetant suam possibilitatem, utrum a se an ab alio.

Arg. Quidquid est aliquid, rationem sui sufficientem habet, vel in se vel in alio.

Atqui possibilia sunt *aliquid*.

Ergo rationem sui sufficientem habent, vel in se vel in alio.

Atqui non habent in se.

Ergo habent in alio.

Hoc aliud autem rationem sui sufficientem habet vel in se, vel in alio.

Si 1um, habemus intentum.

Si 2um, redit quaestio, et sic in infinitum; cum ergo processus infinitus non detur, sistendum est in ente, quod in se habeat rationem sui sufficientem, seu cuius essentia sit esse, quem *Deum* nominamus.

Maj. Supponit valorem principii rationis sufficientis, quod est per se evidens.

Min. *Possibilia* sunt aliquid, et quidem reale, intelligendo reale quidquid est vel esse potest in ordine rerum, seu in quantum opponitur enti mere logico, quod esse obiectivum non habet, neque habere potest, nisi in mente. Opponitur ergo *possibile*, non *reali*, sed *actuali*.

Min. subs. Ens reale, quod non est ipsum esse subsistens, non in se habet rationem sui sufficientem.

Atqui *possibilia* sunt quid reale, quamvis non actuale, neque sunt ipsum esse subsistens.

Ergo *possibilia* non in se habent rationem sufficientem sui.

Maj. Ipsum esse subsistens est absolute independens, ideoque *in se* et *a se*: dicitur etiam ens per essentiam, seu cuius essentia est esse. Viceversa, ens, quod non est ipsum esse subsistens, ab alio est, ideoque in alio habet rationem sui sufficientem.

Min. *Possibilia* esse quid reale, superius declaratum est; ea autem non esse ipsum esse subsistens, per se intelligitur.

Prop. 2^a. *Possibilia formaliter pendent a divino intellectu.*

Possibilia formaliter inspecta sunt ipsae rationes rerum actu intellectae vel formatae.

Atqui huiusmodi nonnisi in intellectu divino esse possunt.

Ergo *possibilia formaliter* nonnisi in intellectu divino esse possunt.

Confirmatur. *Possibilia* se habent ad Deum sicut artificata ad artificem.

Atqui artificata *formaliter* sunt in intellectu artificis.

Ergo *possibilia formaliter* sunt in intellectu divino.

Prop. 3^a. *Possibilia radicaliter sunt in divina essentia.*

Possibilia radicaliter sunt ipsa perfectio vel realitas, quam suo modo imitantur.

Atqui huiusmodi est divina essentia.

Ergo *possibilia radicaliter* sunt in divina essentia.

Mai. Est notio; cum enim actus absolute loquendo praece-
dat potentiam, necesse est ut aliquid reale actu existat, ut
adsit aliquid cogitabile.

Min. Antecedenter ad omnem possibilitatem sola realitas
actu existens est realitas entis per essentiam, seu cuius es-
sentia est esse.

Confirmatur. Sicut artifex in suo opere excogitando vel per-
ficiendo aliquod exemplar contemplatur, ita etiam Deus, iuxta
modum nostrum concipiendi.

Atqui non aliud exemplar divino intellectui assignari po-
test, quam ipsa divina perfectio vel essentia.

Ergo Deus in suis operibus excogitandis vel perficiendis,
suam ipsius perfectionem vel essentiam contemplatus est.

Solvuntur Difficultates.

Contra 1^{am} P.

1) Quod est mere ideale, est nihil.

D. Est absolute nihil N. secundum quid C.

Explico: Cum *nihil* opponatur *enti*, dupliciter sumi potest
sicut ipsum *ens*.

Ens autem est id cui competit esse; si actu est, dicitur
ens simpliciter; si actu non est, sed potest esse, dicitur *ens*
secundum quid. Nihil ergo dici potest et id quod actu non
est, sed potest esse, et id quod neque actu est, neque potest
esse: in priori casu habetur *nihil* secundum quid; in altero
nihil simpliciter vel absolutum.

2) Si rerum interna possibilitas est quid reale, falsus est
conceptus creationis.

D. Si est aliquid reale in ordine existentiae C. si in ordine
essentiae N.

Explico: Creatio est productio rei ex nihilo sui et subiecti,
ideoque ex nihilo in ordine existentiae; repugnat enim ali-
quid produci, quod sit absolute nihil, v. g. *circulus quadratus*

3) Ab esse ad posse valet illatio, non viceversa.

D. In ordine cognitionis C. in ordine reali N.

Explico: In ordine reali, attamen relativo, prius est posse
esse, deinde esse.

4) Quod est humano intellectui inintelligibile, est absolute
impossibile.

D. *Inintelligibilitas* est formaliter ipsa absoluta impossi-
bilis N. consequenter se habet ad illam C.

Explico: Si ita non esset, omnia quae superant captum hu-
manum, essent impossibilia.

5) Quod Deus non potest facere, est absolute impossibile.

D. Est absolute impossibile antecedenter C. formaliter vel consequenter seu praecise quia Deus non vult, vel ex eo quod Deus non vult N.

Explico: Impossibilia Deus non potest facere, quia non possunt fieri; ideoque *non posse facere* supponit *non posse fieri*.

6) Sublata Dei potentia, nihil amplius est possibile.

D. Extrinsece C. intrinsece Sbd. consequenter C. formaliter N.

Explico: Cum potentia Dei sit realiter ipsum esse Dei, sublata Dei potentia, ipsum esse Dei consequenter aufertur; Deo autem sublato, nihil omnino est amplius possibile, neque intrinsece, neque extrinsece.

7) Res in tantum possunt esse, in quantum Deus eas vult.

D. Possunt esse extrinsece C. intrinsece N.

8) Ens ideale per mentis activitatem conficitur.

D. Ens ideale subiective sumptum C. obiective Sbd. quoad modum quo C. quoad id quod N.

Explico: Ens ideale subiective sumptum est ipse actus cognitionis; obiective est obiectum quod cognoscitur.

9) Opus artis a mente artificis pendet.

D. Quoad cognitionem C. quoad ipsam possibilitatem intrinsecam N.

Explico: Si opus artis non esset in se possibile, artifex non posset ipsum cogitare.

10) Notae, quibus essentiae rerum constituuntur, sunt per se sociabiles.

D. Quae sociabilitas est ratio proxima possibilitatis internae C. ultima N.

Contra 2am P.

1) Intellectus supponit obiectum.

D. Humanus Tr. divinus Sbd. primum C. secundarium Iter. D. radicaliter C. formaliter N.

2) Divina essentia est per se imitabilis.

D. Ideoque res possibiles sunt formabiles C. sunt formatae N.

3) Intellectus divinus supponit decretum divinae voluntatis.

D. Praticus C. Speculativus N.

Explico: Intellectus practicus respicit obiectum operabile; speculativus respicit obiectum iam existens, vel mere possibile.

4) Res ideo sunt cognoscibiles, quia possibiles.

D. Relate ad intellectum humanum C. divinum Sbd. quia possibiles radicaliter C. formaliter N.

Explico: Possibilia radicaliter sunt rerum rationes non for-

matae, sed formabiles; possibilia formaliter sunt rationes rerum formatae.

5) Si res possibiles sunt, quia a Deo intelliguntur; viceversa, ideo sunt impossibiles, quia a Deo non intelliguntur.

D. Sunt impossibiles *radicaliter*, quia a Deo non intelliguntur C. sunt impossibiles *formaliter*, quia a Deo non intelliguntur N.

Explico: Divina essentia, quae est radix possibilitatis intrinsecae, nequit esse exemplar eorum quae sunt absolute nihil.

6) Modi imitabilitatis essentiae Dei sese imponunt, iuxta modum nostrum concipiendi, divino intellectui.

D. Modi ut formabiles Tr. ut formati N.

7) Possumus cogitare res esse possibiles, quin cogitemus de Deo.

D. Possumus cogitare secundum rationem proximam C. ultimam N.

Schol. De ente rationis et nihilo.

A. De ente rationis.

1) Ens rationis est, quod esse obiectivum non habet nisi in mente, seu cogitatur ad modum entis, attamen nullam entitatem in se revera habet, neque habere potest, saltem eo modo quo cogitatur, huiusmodi sunt v. g. *Mors, ignorantia, tenebrae* etc.

2) Ens rationis efformatur per reflexionem et compositionem.

a) Per *reflexionem*. Cum enim v. g. cogito *de nihilo*, non statim habeo ens rationis, sed cum cogito *de nihilo* ad modum entis; quod cogitare nequeo, nisi per reflexionem ad *ens*, cuius *nihil* est negatio, ideoque notionem entis supponit.

b) Per *compositionem*. Cum proferro v. g. iudicium: « *Petrus est doctus* » non illico habeo ens rationis, sed cum, comparando terminos *Petrus* et *doctus* inter se, invenio *Petrum* esse subiectum relate ad *doctum*, *doctum* autem esse praedicatum relate ad *Petrum*, utrumque autem esse terminos iudicii: relationes logicae *termini, subiecti, praedicati*, sunt entia rationis.

3) Ens rationis distinguere solet:

a) In ens rationis cum fundamento in re et ens rationis absque fundamento in re, prout mens in eo efformando fundamentum haurit ex ipsis rebus, vel secus.

b) Ens rationis cum fundamento in re triplex distinguitur: *Relativum, negativum, privativum*, prout in relatione, negatione, vel privatione consistit.

Ex. gr. *Relationes logicae*, subiecti, praedicati, generis, differentiae, etc. sunt ens rationis relativum.

Negationes, v. g. *non-ens*, vel *nihil* sunt ens rationis negativum.

Privationes, mors, ignorantia, tenebrae etc. sunt entia rationis privativum.

B. *De nihilo*.

1) *Nihil* idem est ac negatio entis, vel *non-ens*.

2) Duplex distinguitur: *nihil existentiae* et *nihil essentiae*.

Nihil existentiae est, quod non existit, sed existere potest, opponitur ergo *enti* participialiter sumpto.

Nihil essentiae est quod non existit, neque existere potest, opponitur ergo *enti* nominaliter sumpto.

3) De *nihilo* statui possunt sequentes propositiones:

Prop. 1^a *Nihil concipi nequit directe sed indirecte tantum, seu per remotionem entis, cuius notionem supponit.*

a) Quod mens concipiat *nihil*, patet ex modo loquendi; dicimus enim: *Ego nihil valeo; praeter Deum nihil est immutabile; ante mundi creationem nihil existebat, praeter Deum.*

b) Quod concipi nequeat directe, etiam patet, quia *nihil*, cum careat specie propria, non potest secundum speciem propriam, seu directe intelligi.

c) Ergo concipitur indirecte seu ut *negatio entis*, vel ut *ens negatum*.

Prop. 2^a *Propositio affirmans absolute et sine restrictione nihil esse vel fuisse, vel futurum esse, est absurda.*

a) Quoad 1um intelligitur: Qui affirmat nunc *nihil* esse, affirmat implicite, se esse.

b) Quoad 2um sic ostenditur:

Si aliquando *nihil* fuisset, nunc *nihil* esset.

Atqui falsum consequens.

Ergo et antecedens, ideoque nunquam *nihil* fuit, vel semper aliquid fuit.

Maj. Ex effatu: *Nihil transit de potentia in actum, nisi per aliquod ens in actu.*

c) Quoad 3um ita probatur:

Si necesse est aliquid semper fuisse, necesse est quoque aliquid semper fore: quod enim non potest non esse, non esse non poterit, cum repugnet ens absolute necessarium esse desinere.

Prop. 3^a *Non repugnat affirmare nihil esse, cum restrictione.*

Declar. Haec propositio: *Aliquando nihil existit praeter Deum*, est vera, quia omnia praeter Deum, cum contingenter existent, non repugnat ea omnia aliquando non fuisse.

Prop. 4^a Ex ente et eius negatione variae oriuntur notiones, quarum usus est valde frequens:

a) Oritur notio *limitis*, quae est negatio ulterioris perfectionis, vel ipsa perfectio quae ultra non protenditur.

b) *Notio privationis*, quae est negatio perfectionis in subiecto apte.

c) *Distinctionis*, quae est negatio identitatis inter plura, vel *diversa* vel *differentia*.

d) *Determinationis*, quae est negatio identitatis inter *diversa*. Determinatio ergo et limitatio non idem dicunt, potest enim aliquid ens esse determinatum et tamen infinitum.

CAP. II.

De Praedicamentis.

THESIS III

Obiectiva realitate notionis substantiae demonstrata, demonstratur insuper dari accidentia realia, realiter a substantia distincta, quorum aliquod sine substantia manere, est intrinsece possibile.

St. Q. 1) Ens reale distribuitur in decem praedicamenta, quorum primum est Substantia, quae ita describitur: *Ens cui competit esse in se*. Dividitur:

a) In primam et secundam.

Prima neque est in subiecto, neque de subiecto dicitur: v. g. *hic homo, Socrates*.

Secunda non est in subiecto *inhaesive*, sed de subiecto dicitur, quia est in eo *constitutive*, v. g. *homo, planta*.

b) In completam et in incompletam.

Completa non ordinatur ad unum compositum substantiale cum alio principio constituendum; v. g. *homo*.

Incompleta ordinatur ad unum compositum substantiale cum alio principio constituendum; v. g. *anima*.

c) In simplicem et compositam.

Simplex est quae ratione sui partibus caret, tum essentialibus, tum integralibus; v. g. *forma substantialis*.

Composita est quae ratione sui partibus constat, tum essentialibus, tum integralibus; v. g. *corpus*.

d) In spiritualem et materialem.

Spiritualis a materia intrinsece non pendet quoad operari et esse; v. g. *anima humana*.

Materialis a materia intrinsece pendet quoad operari et esse, v. g. anima belluina.

2) *Substantia* considerari potest sub triplici aspectu: sub aspectu *perseitatis*, vi cuius competit ei esse per se seu non in alio; sub aspectu *permanentiae* relate ad fluxum phaenomenorum, quae in subiecto fiunt; sub aspectu *sustentationis* accidentium, quae subiecto inhaerent. Nomen *substantiae* ex hoc ultimo aspectu derivatum est, quia ex eo realitas substantiae nobis primo innotescit; at non in eo ratio formalis substantiae consistit, sed in *perseitate* reponenda est, quia prius est *esse* et *illo modo esse*, quam *permanere* in fluxu phaenomenorum, vel accidentibus subistere.

3) *Substantia*, si consideratur ut primum principium operationum in ente, dicitur *natura*; si ut id, quo ens est id quod est, seu in tali specie determinata primo constituitur, dicitur *essentia*: *substantia*, ergo, *natura* et *essentia* realiter inter se non distinguuntur, sed ratione tantum, *ens* enim *in se* per eandem realitatem constituitur aptum suo modo esse, suo modo agere, atque in sua determinata specie vel ordine collocatur: *hic homo*, v. g. per eandem *humanitatem* constituitur *homo*, fit *capax* operationes humanas exercendi et in specie humana collocatur; unde probata obiectiva realitate notionis substantiae, realitas quoque naturae et essen-iae implicite probata manet.

4) In altera thesis parte fit sermo de accidente physico, cuius realitas realiter distincta a substantia affirmatur.

Accidens generatim describitur: *Id cui competit esso in alio inhaesive.*

Dicimus: *cui competit*, quia quamvis accidenti connaturale sit *de facto* inhaerere subiecto, si tamen in aliquo casu *de facto* non inhaereat, non exinde amittit naturam accidentis, cum retineat aptitudinem vel exigentiam inhaerendi; est, aliis verbis, de ratione formali accidentis, non inhaerentia actualis, sed inhaerentia exigitiva. Ut quis v. g. dicatur, et quidem cum omni veritate, dives, non est necesse, ut actu possideat pecuniam in arca, sed satis est ut habeat ius eam exigendi.

Dicimus: *inhaesive*, ad distinguendum modum essendi proprium accidentis a modo essendi eorum, quae sunt quidem in alio, sed *constitutive*, ut v. g. *principia substantialia*, *natura absoluta*, *partes integrantes* et huiusmodi, quae non sicut accidens subiecto adveniunt iam constituto, sed ipsum intrinsece constituunt.

5) *Accidens esse potest.*

a) *Reale et logicum.*

Reale dicitur per oppositionem ad substantiam, et est quidquid alteri inhaeret, sive hoc sit necessario, sive contingenter; v. g. *risibilis, doctus*.

Logicum dicitur per oppositionem ad proprium, et est quidquid de alio praedicabile est *in quale contingenter*, v. g. *doctus, iustus*. In hoc accidente attenditur potius modus praedicandi, quam id quod in se est.

b) *Intrinsecum et extrinsecum.*

Intrinsecum ipsum subiectum afficit de quo praedicatur; v. g. *quantitas, qualitas*.

Extrinsecum subiectum denominat ex aliquo, quod non ipsi, sed alteri inhaeret; v. g. *esse ad dexteram, vel sinistram, esse cognitum, volitum* etc.

c) *Absolutum et relativum.*

Absolutum subiecto convenit in se spectato; v. g. *esse quantum vel quale*.

Relativum subiecto convenit respectu alterius; v. g. *esse patrem, esse filium; esse agens, esse patiens*.

d) *Pure modale, non pure modale.*

Pure modale nihil reale habet, praeter hoc quod est realiter modificare subiectum; v. g. *motus, situs*.

Non pure modale veram realitatem sibi vindicat praeter hoc quod est realiter modificare subiectum; v. g. *esse quantum vel quale; agens, vel patiens*.

e) *Proprium, commune.*

Proprium subiecto convenit ratione formae, v. g. *risibile, loquela praeditum*.

Commune subiecto convenit ratione materiae, v. g. *extensum, divisibile*; vel, iuxta alios:

Proprium subiecto convenit ratione essentiae, ideoque convenit omnibus, solis et semper eis, quae intra subiecti ambitum continentur.

Commune subiecto convenit non ratione essentiae, ideoque vel non omnibus, vel non solis, vel non semper convenit eis, quae intra subiecti ambitum continentur.

6) Praeter realitatem accidentis physici, eius absolutam separabilitatem a subiecto affirmamus. Extra quaestionem tamen ponenda sunt:

a) Omnia accidentia pure modalia, quorum formalis ratio cum sit unice subiectum realiter modificare, ea sine subiecto esse absolute repugnat.

b) Accidentia, quae quamvis non sint pure modalia, propter specialem tamen eorum rationem, sine subiecto manere absolute prohibentur; ut sunt v. g. actus cognoscitivi, et omnes actus vitales, qui, cum sint formaliter immanentes, intra

subiectum. vel facultatem a qua procedunt, actu manere absolute requirunt.

c) Privationes, quae, cum sint negationes in subiecto, sine subiecto esse est absolute impossibile.

Quaestio ergo restringitur directe ad solam quantitatem, indirecte autem ad accidentia, quae quantitati immediate inhaerent, extenditur.

Quaestio fit de possibilitate absoluta vel metaphysica, conaturaliter enim accidens quodcumque actu in subiecto esse postulat.

7) Thesi adversantur :

Quoad 1^{am} partem, qui substantiam definiunt aliter ac nos, et sunt :

a) *Cartesius*, qui substantiam definit: *Res quae nulla alia re indiget ad existendum*. Haec definitio est vera, si illud « nulla alia re indiget » significat independentiam a subiecto inhaesionis; falsa autem si absolutam independentiam significat, hoc sensu enim de sola substantia infinita et increata est vera.

b) *Spinoza*, qui definitionem Cartesii aliquantulum modificavit, et substantiam definivit: *Id quod per se est, et per se concipitur*, seu: *cuius conceptus, ut efformetur, nulla alia re indiget*. Haec notio, si adaequate sumitur, seu pro independentia absoluta, de sola substantia increata est vera. Hoc sensu Spinoza eam accepit, et suum pantheismum ex ea logice deduxit. Ceterae quae dicuntur substantiae, sunt modi reales unius verae substantiae, per quam sunt et intelliguntur: Modus enim iuxta mentem Spinoza est id, quod in alio est, per quod et concipitur; ideoque substantiae creatae cum, ut creatae, concipi nequeant sine eo a quo creantur, quae est substantia increata, in ea quoque sunt.

c) *Leibnizius* qui substantiam definivit: *Res vi agendi donata*. Haec definitio aperte confundit notionem substantiae cum notione naturae, seu primum principium essendi cum primo principio agendi, quae quamvis sint realiter idem, formaliter tamen distinguuntur.

Quoad alteram partem thesim negant :

a) *Cartesiani*, qui admittunt quidem dari respectus accidentales extrinsecos inter varias substantias, negant tamen accidentia, quae dicuntur realia et intrinseca, esse revera realitates ab esse substantiae realiter distinctas.

b) *Cartesianis* adhaerent in hac parte etiam aliqui ex Scholasticis.

Tertia pars thesis negatur ab iisdem, qui partem secundam negant. Huiusmodi, cum de permanentia accidentium panis et

vini in SS^{mae} Eucharistiae Sacramento explicanda agitur, in varias abeunt sententias : alii tenent illa accidentia non esse realia sed intentionalia, seu eorum perceptio a Deo per miraculum in nobis producitur, realitate non existente. Alii volunt illa accidentia esse per miraculum a Deo revera producta ex aethere, quae spatia intermolecularia vel interatomica in pane vel vino replebat. Sed huiusmodi explicationes quam alienae sint a communi sensu Patrum et Fidelium, nemo non videt.

8) Thesis in tres dividitur partes :

1^a De realitate substantiae.

2^a De realitate accidentium.

3^a De accidentium separabilitate.

I P.

a) (*Ex obiectiva realitate notionis entis*).

Illā notio est obiective realis, cui obiectum reale respondet.

Atqui notio substantiae est talis notio.

Ergo notio substantiae est obiective realis.

Min. Certe aliquod ens existit, iamvero hoc ens, aut est in se, aut in alio.

Si in se, est substantia.

Si in alio, redit quaestio.

Aut ergo admittatur ens in se, aut processus infinitus est admittendus.

Atqui processus infinitus repugnat.

Ergo ens in se, seu substantia admittatur oportet.

Min subs. Realitas entis ipsa negatione vel dubitatione affirmatur : *Cogito enim, ergo sum.*

Ultima min. In serie entium in ipsa ratione entis subordinatorum, ultimum habet rationem sui in medio, medium autem in primo.

Atqui in serie infinita primum deest.

Ergo ultimum et medium erunt sine ratione sufficienti, quod repugnat.

b) (*Ex datis experientiae internae*).

Experientia interna testatur, in fluxu phaenomenorum, quae in nobis fiunt, aliquid sibi identicum permanere, quod exprimimus pronomine *Ego*.

Atqui quod manet sibi identicum in fluxu phaenomenorum, non est phaenomenum.

Ergo aliquid reale datur praeter phaenomenum, quod subiectum vel substantia dicitur.

c) (*Ex datis experientiae externae*).

Experientia externa testatur, res mutationes subire quoad quantitatem, qualitates, locum, ipsis in se immutatis manentibus.

Atqui quod in se immutatum manet, mutatis ceteris, quae ei inhaerent, est subiectum vel substantia.

Ergo datur subiectum vel substantia praeter ea quae apparent.

Maj. Est factum: *Plantae, animantia* crescunt, attamen eadem in se manent; *quercus* manet *quercus*; *bos, asinus* manent *bos* et *asinus*.

Mineralia mutantur loco, transire possunt per triplicem statum, solidum, liquidum, aëriiformis, quin in se mutantur.

d) (*Ex sensu communi*).

Apud omnes populos viget persuasio, existere praeter qualitates sensibiles aliquid, cui ipsae inhaereant.

Atqui quod apud omnes viget est certo verum.

Ergo existere aliquid praeter qualitates sensibiles est certo verum, et hoc dicimus substantiam.

Maj. Constat ex modo loquendi; habent enim nomina substantiva ad significandas substantias, et nomina adiectiva ad significandas qualitates sensibiles: substantiae intelliguntur ut quid in se, qualitates autem ut quid inhaerens, seu in alio. Dicunt: *Da mihi panem album, vinum rubrum, aquam calidam*, etc.

Min. Agitur de rebus ad vitam necessariis, et etiam obviis, saltem quoad existentiam.

II. P.

NOTA. Argumenta superius allata probant etiam dari accidentia realia praeter substantiam, sed proprium subnectimus argumentum.

(*Ex mutationibus realibus non substantialibus, quae fiunt in ordine rerum, probatur dari accidentia realia a substantia realiter distincta*).

Fiunt in ordine rerum mutationes reales, non substantiales.

Atqui huiusmodi mutationes explicari sufficienter nequeunt, nisi dentur realitates realiter a substantia distinctae.

Ergo dantur realitates realiter a substantia distinctae, quae accidentia physica vocantur.

Maj. Constat ex experientia tum interna, tum externa: homines enim novos eliciunt actus cognitionis, volitionis, novos acquirunt habitus, quibus aliter se habent postea, quam antea se habebant; corpora omnia mutant locum, alterantur;

viventia crescunt. Has mutationes esse reales, non substantiales, nemo negabit: homo enim, cum ex ignorante fit doctus, manet homo; lapis cum in terram decidit, manet lapis; aqua cum ex frigida fit calida, manet aqua.

Min. Mutatio realis non substantialis habetur, cum eadem substantia aliquid reale acquirit, vel amittit.

Atqui, si nihil reale datur praeter substantiam, haec nihil reale acquirit vel amittit, cum dicitur mutari.

Ergo, si nihil reale datur praeter substantiam, nulla realis mutatio non substantialis revera datur, quod est contra factum.

Dantur ergo realitates praeter substantias, quae accidentia physica vocantur.

III. P.

(Ex eo quod repugnantia intrinseca ex nullo capite derivat, ex quibus derivare posset).

Repugnantia absoluta in eo quod accidens aliquod maneret sine subiecto, si daretur, derivaret:

aut ex identitate accidentis cum subiecto,

aut ex absoluta necessitate actualis influxus subiecti in esse accidentis,

aut ex absoluta necessitate inhaerentiae actualis ex parte accidentis.

Atqui ex nullo horum capite repugnantia absoluta derivat.

Ergo nulla repugnantia absoluta in eo est, quod accidens aliquod maneat sine subiecto.

Maj. Nulla est alia hypothesis facienda, ex qua derivet repugnantia illa absoluta.

Min. Non ex 1°, quia accidens physicum realiter distinguitur a substantia, ut ex probatis constat.

Non ex 2°, quia influxus subiecti suppleri potest, non quidem in ordine causae materialis, sed in ordine causae efficientis, a causa prima, quae magis influit in esse accidentis, quam ipsa causa 2^a.

Non ex 3°, quia ratio formalis accidentis optime salvatur per inhaerentiam exigitivam, quae in accidente, etiam separato, perseverat.

Confirmatur. Fide docemur in SS. Eucharistiae Sacramento accidentia panis et vini, peracta Consecratione, manere sine substantia panis et vini; ergo possunt manere.

Solvuntur Difficultates.

Contra 1^{am} P.

1) Experientia non refert nisi qualitates et phaenomena.

D. Attamen ex datis experientiae deducitur existentia substantiae C. non deducitur N.

2) Subiectum quod fingitur praeter qualitates et phaenomena, est quid inintelligibile.

D. Quoad existentiam N. quoad essentiam Sbd. nihil de ea scimus N. non omnia C.

Declar. Scimus subiectum esse id cui competit esse in se; scimus aliam substantiam esse aurum, aliam argentum etc.

3) Nihil in rerum natura est permanens.

D. Nihil relative permanens N. absolute Sbd. in ordine creato Tr. in ordine increato N.

4) Subiectum fingitur ex suppositione, qualitates non posse in se subsistere.

D. Ex suppositione gratuita N. ex suppositione fundata in ipsa natura et exigentia qualitatum sensibilibus C.

Declar. Repugnat dari modificationes vel determinationes sine eo, quod modificatur, vel determinatur; dari motum vel situm sine eo, quod moveatur, vel stet, vel sedeatur, vel aliam positionem habeat.

5) Nisi admittatur hominem v. g. esse congeriem qualitatum vel phaenomenorum, admittendum est proprietates oppositas inesse eidem subiecto.

D. Eidem subiecto sub diverso respectu C. sub eodem N.

Explico: Cum natura subiecti sit composita, non repugnat ei inesse proprietates, quarum aliae se habeant ex parte materiali, aliae ex parte formali; aliae sint genericae, aliae specificaе.

Contra. 2am P.

1) Ens in alio non habet propriam entitatem.

D. Quod in alio est constitutive Tr. inhaesive Sbd. si est pure modale Tr. si non est pure modale Iter. D. nequit naturaliter suam entitatem actu exercere sine dependentia ab illo C. nullam omnino habet N.

2) Ens entis nullam habet entitatem sibi propriam.

D. Ratio entis ei primario non convenit C. nullo modo convenit N.

3) Quod non fit, non est.

D. Si non fit neque per se, neque per accidens C. si non fit per se, sed fit per accidens N.

Explico: Illud fit per se, quod per se est, nempe substantia; per accidens autem, seu ratione substantiae, fiunt omnia quae cum substantia sunt naturaliter connexa. Sic v. g. cum ignis agit in lignum, id quod per se fit est cinis, sed cum

cinere fiunt etiam ea quae cum cinere sunt connexa, nempe eius qualitates et proprietates.

4) Quidquid est, aut est corpus, aut spiritus.

D. Quidquid est *ut quod* C. quidquid est *ut quo* Sbd. est corporeum vel spirituale, prout corpori vel spiritui inhaeret C. est vere corpus, vel spiritus N.

Decl. Accidens non est *id quod existit*, sed *quo id quod existit* est tale vel tale.

5) Ad explicandas mutationes reales, non substantiales, satis, est substantias novos respectus acquirere.

D. Ad explicandas mutationes extrinsecas Tr. intrinsecas N.

6) Substantia completa nequit ulterius compleri.

D. Nequit ulterius compleri quoad essentiam metaphysicam C. quoad essentiam physicam N.

Declar. Essentia metaphysica ea completitur, sine quibus res aliqua nequit *concipi*; essentia physica ea complectitur, sine quibus res aliqua nequit *existere* modo sibi convenienti.

7) Repugnat substantiam ulterius perfici realitate, quae sit alia ab ipsa.

D. Quae sit ab ipsa divisa C. quae sit ab ipsa distincta, sed non divisa N.

8) Accidens praedicatur per identitatem de subiecto.

D. Accidens realiter sumptum C. formaliter N.

Explico: Cum dico v. g. « *Petrus est doctus* » identitas habetur inter *Petrum* et *aliquem habentem doctrinam*, ita ut sensus propositionis sit: « *Petrus est aliquis habens doctrinam* », non « *Petrus est doctrina* »; prior est identitas realis vel materialis, altera est identitas formalis.

Contra 3am P.

1) De ratione accidentis est *inesse*.

D. *Inesse* actu vel potentia C. actu Sbd. connaturaliter C. absolute N.

2) Quod non inest, est in se.

D. Quod non inest, neque competit ei inesse C. quod non inest, sed competit ei inesse Sbd. est in se per efficientiam causae primae C. per seipsum N.

3) Repugnat Causam primam supplere influxum subiecti.

D. Repugnat supplere per causalitatem materiale C. per causalitatem efficientem N.

4) Repugnat accidens esse sine eo, in quo individuatur.

D. Si propria entitate caret C. secus N.

Explico: Unumquodque ens est *hoc* vel *illud* sua propria entitate, quod valet etiam de accidente, quamvis suam indi-

vidualitatem non possit connaturaliter exercere nisi dependenter a subiecto.

5) Accidens sine subiecto est quid abstractum.

D. Si praecisione mentali *intelligitur* sine subiecto C. si per realem separationem *intelligitur esse* sine subiecto N.

6) Relativum nequit esse sine absoluto.

D. Sine absoluto, ad quod dicat essentialem habitudinem C. sine absoluto, cui actu inhaereat Sbd. si sit mera relatio vel modificatio, vel alia ratio impediatur quominus sine subiecto permaneat C. secus N.

7) Repugnat substantiam esse sine accidentibus; *a fortiori* ergo accidentia sine substantia.

D. Repugnat substantiam esse sine accidentibus, quae ei contingenter adveniunt N. quae ei necessario conveniunt Sbd. nequit *intelligi* sine illis N. nequit *existere* sine illis Iter. D. substantia spiritualis quoad suas facultates C. substantia corporea quoad suam quantitatem Iter. Sbd. non potest esse sine exigentia ad hanc C. sine hac Iter. D. absolute N. connaturaliter C.

8) Actualis inhaesio est solus modus essendi consentaneus naturae accidentis.

D. In ordine ad causas secundas C. ad causam primam Sbd. quoad accidentia pure modalia, vel vitalia, vel privativa C. quoad alia N.

THESIS IV

Ratio personae est quid positivum a natura completa singulari modaliter distinctum: longe tamen a vero aberrant, qui personalitatem, vel eius identitatem in actuali conscientia sui reponunt.

St. Q. 1) Natura completa singularis tota in se dicitur *positivum*, et si est rationalis, dicitur *persona*.

Ratio qua natura completa singularis constituitur tota in se, dicitur subsistentia, et si est rationalis, dicitur personalitas. In thesi inquirimus, in quo sit reponenda ratio personae seu personalitas.

2) Persona a Boethio definitur: *Naturae rationalis individua substantia. Individuum* dicitur ens numerice *unum*, seu indivisum in se et divisum ab omni alio; de eius ratione ergo est *unitas* et *singularitas*, vel, ut alii dicunt, *unitas singularitatis*.

Sed cum Fide doceamur naturam humanam Domini nostri Iesu Christi esse quidem unam et singularem, neque tamen

esse personam, quia assumptam a principio superiore, nempe a Verbo, patet ad personam constituendam non sufficere ut natura rationalis sit completa singularis, sed requiri insuper ut sit tota in se seu incommunicabilis, seu ut sit *incommunicabiliter singularis*.

Ex declaratis pariter intelligitur: a) naturam divinam, quamvis in tribus distinctis Personis subsistat, ipsam tamen in se non esse personam, quia non est incommunicabiliter singularis, cum in tribus Personis realiter distinctis, individua quidem, sed revera subsistat.

b) Animam humanam non esse personam, quia natura sua ordinata est ad informandum corpus et cum eo unam naturam completam constituendam.

c) Naturam absolutam non esse personam, quia neque est singularis, neque incommunicabilis.

3) Quaeritur igitur, qua ratione natura rationalis completa singularis constituatur *tota in se* seu *incommunicabilis*, seu *persona*.

Plures dantur sententiae, quae tamen ad duas facile reducuntur:

a) Prima est eorum, qui tenent naturam rationalem completam singularem evadere sui iuris seu *totam in se* seu *personam* hoc ipso quod ab aliquo principio superiore non assumatur in unitatem personae; *personalitas* ergo iuxta hanc sententiam in aliquo negativo consistit. Consequitur ex hoc, naturam humanam Domini nostri Iesu Christi, si per impossibile a Divino Verbo deponeretur, evadere personam hoc ipso, quod *non esset* amplius alterius. Hoc igitur *non esse alterius* in hac sententia personam constituit. Ita Scotistae et plures ex Thomistis.

b) Altera sententia tenet personalitatem consistere in aliquo positivo, attamen cuiusnam naturae hoc sit, non omnes conveniunt.

Aliqui, ut Suarez, Maurus, et plures alii ex Societate Iesu, personalitatem dicunt esse modum realem substantiae completae singulari superadditum.

Alii, ut plures ex Thomistis, affirmant personalitatem esse existentiam realiter a substantia distinctam.

Alii denique personalitatem reponunt quidem in aliquo positivo, sed a natura completa singulari distinctum distinctione rationis cum fundamento in re; ita, inter alios, Palmieri.

Nos sententiam praeferimus, quae tenet personalitatem esse quid positivum a natura completa singulari distinctum distinctione reali minori, seu modali.

c) Huc referre invat sententiam modernorum, qui repo-

nunt personalitatem eiusque identitatem in actuali conscientia sui. Ita Cartesius, Locke, Kant et omnes sectatores *philosophiae actualitatis*, quam vocant.

4) Thesis in duas partes dividi potest:

1^a Ratio personae in aliquo positivo consistit a natura completa singulari distincto distinctione reali minori.

2^a Personalitas eiusque identitas in actuali conscientia sui non est reponenda.

I. P. 1) Personalitas est quid positivum.

(*Ex eo quod est quaedam perfectio*).

Omnis perfectio est quid positivum.

Atqui personalitas est quaedam perfectio.

Ergo personalitas est quid positivum.

Maj. Perfectio est quidquid bonum est habenti.

Atqui bonum nequit esse negatio, seu non-ens, quia bonum et ens convertuntur.

Ergo perfectio nequit esse negatio, seu non-ens.

Min. Personalitas naturam rationalem completam et singularem facit *esse* totam in se seu sui iuris, seu subiectum suarum operationum.

Atqui quidquid confert alteri aliquod esse, est ei bonum seu perfectio.

Ergo personalitas est quaedam perfectio.

2) realiter distinctum a natura completa singulari.

a) (*Ex eo quod natura completa singularis potest esse sine personalitate*).

Quod potest esse sine altero, ab eo realiter distinguitur.

Atqui natura completa singularis potest esse sine personalitate.

Ergo natura completa singularis realiter distinguitur a personalitate.

Maj. Separabilitas est unum ex signis distinctionis realis.

Min. Factum habemus in Mysterio Incarnationis: natura humana Domini Nostri Iesu Christi est completa singularis, et tamen sine personalitate humana.

b) (*Ex eo quod ratio naturae completae singularis salvari potest per subsistentiam exigitivam*).

Natura completa singularis distinguitur realiter a subsistentia actuali, si eius ratio salvari potest per subsistentiam exigitivam.

Atqui potest.

Ergo natura completa singularis realiter distinguitur a subsistentia actuali.

Maj. Ratio *divitis* v. g. salvatur optime per *ius* ad exigendam pecuniam.

Min. Per analogiam ad accidens, cuius ratio salvatur per inhaerentiam exigitivam, ut suo loco dictum est.

3) distinctione reali minori seu modali.

(*Ex eo quod subsistentiae convenit notio modi*).

Modus est determinatio entis iam completi, sed adhuc sub aliquo respectu indifferenti.

Atqui subsistentia est huiusmodi.

Ergo subsistentia recte dicitur modus.

Maj. *Situs* v. g. *ubi* sunt modi accidentales, quia determinant corpus iam completum, sed adhuc quodammodo indifferens; quamvis enim necesse est ut aliquem locum occupet, indifferens tamen est ut sit *hic* vel *alibi*; quamvis necesse est ut aliquem situm habeat, indifferens tamen est ut habeat *hunc* vel *aliud* situm.

Min. Natura completa singularis, quamvis exigit subsistere, indifferens tamen est ut subsistat propria subsistentia, vel assumatur ab altiori principio. Haec indifferentia tollitur per ipsam actualement subsistentiam, quae, cum sit determinatio in linea substantiae, modus substantialis dicenda est.

II. P.

1) (*Ex eo quod persona est subiectum cognitionis*).

Subiectum cognitionis non est cognitio.

Atqui persona est subiectum cognitionis.

Ergo persona non est cognitio, ideoque neque cognitio sui.

Maj. Subiectum est *id quod* cognoscit; cognitio est *id quo* subiectum cognoscit.

Min. Subiectum cognitionis est id cui cognitio et cetera facta interna referuntur, et quod significatur pronomine personali *Ego*. Dicimus enim: *Ego cogito*; *ego volo*; *ego sentio*; *ego comedo*, etc.

2) (*Ex eo quod cognitio personalitatis eiusque identitatis supponit personalitatem eiusque identitatem*).

Quod alterum supponit, ipsum non constituit.

Atqui cognitio personalitatis eiusque identitatis supponit personalitatem eiusque identitatem.

Ergo cognitio personalitatis eiusque identitatis non constituit personalitatem eiusque identitatem.

Min. Prius est *esse*, deinde *cognosci*; sed adversarii loquun-

tur conformiter ad doctrinas idealisticas de natura cognitionis, secundum quas *Cognoscere* vel *cognosci* est *Esse*.

3) (*Ex absurdis sequelis*).

Si personalitas eiusque identitas consisteret in actuali conscientia sui, qui carent hac actuali conscientia, personalitate carerent, vel alii revera essent, ac antea erant.

Atqui absurdum consequens.

Ergo et antecedens.

Min. Infantes, amentes, profunde dormientes et huiusmodi non essent *personae*, quia carent actuali conscientia sui, ideoque neque essent subiectum *iuris*, quod nefas est dicere.

Ad cognitionem propriae identitatis quod attinet, haec, ut alibi diximus, importat recordationem status praeteriti et claram perceptionem status praesentis; si unum vel alterum ex his duobus alteratur, ut fit in eis, qui habent laesum cerebrum, quis putat se esse alterum. Sed inter *putare* se esse alterum, et *revera esse* alterum longissima currit distantia.

Solvuntur Difficultates.

Contra 1am P.

1) *Incommunicabilitas* est vox negativa.

D. Secundum suppositionem materialem C. formalem N.

Declar. Saepe exprimimus perfectiones vocibus negativis; v. g. *infinitas*, *immensitas*, *immortalitas*, sunt voces negativae, et tamen eorum significata sunt positiva.

2) *Subsistentia* non est neque substantia, neque accidens.

D. Non est accidens C. non est substantia Sbd. non est directe in praedicamento substantiae C. non est reductive N.

Declar. *Subsistentia* non est *id quod* subsistit, sed *id quo* substantia completa singularis subsistit.

3) Realitas, quae enti advenit in suo esse completo, est accidens.

D. Si advenit enti completo, et toto in se C. secus Sbd. si non facit totum in se C. si facit N.

4) Si *subsistentia* esset positiva perfectio, humanitas D. N. I. C. aliqua perfectione privaretur.

D. In ratione naturae completae singularis N. in ratione *subsistentiae* Sbd. et haec privatio abundantissime suppletur nobiliori *subsistentia* C. non suppletur N.

5) Si D. N. I. C. naturam humanam deponeret, haec fieret eo ipso tota in se.

D. Formaliter per ipsum non esse alterius N. positive per ipsam suam *subsistentiam* C.

6) Ut habeatur persona humana, satis est unio animae cum corpore.

D. Ut habeatur persona secundum illud quod dicit in obliquo C. secundum illud quod dicit in recto N.

Declar. Persona est naturae rationalis individua substantia: in obliquo ergo dicit naturam rationalem, in recto dicit etiam subiectum huius naturae.

7) Persona non addit supra naturam nisi principia individuantia, quae, iuxta communioem sententiam, a natura ipsa realiter non distinguuntur.

D. Tantum N. etiam esse sui iuris, totam in se C.

Declar. Cum natura completa singularis possit ab altiore principio assumi, principia individuantia non faciunt eam totam in se.

8) Natura rationalis constituit personam.

D. Quoad id quo C. id quod N.

Declar. Persona est subiectum operationum; natura autem non est subiectum operationum, sed earum principium remotum.

9) Naturae humanae D. N. I. C. nihil perfectionis deest, quae ad naturam humanam pertinet, ideoque subsistentia non est quid positivum, ab ea realiter distinctum.

D. Nihil perfectionis deest, quae ad naturam ipsam pertinet C. quae ad subsistentiam pertinet N.

Declar. Ex hoc nullum inconueniens sequitur. Subsistentia creata, quae certe est aliqua perfectio in creaturis, suppletur per subsistentiam longe eminentiorem.

10) Substantia completa est tota in se per suam ipsius realitatem.

D. In ratione substantiae C. in ratione subsistentiae Sbd. subsistentia nihil reale addit N. nihil, quod sit praeter praedicamentum substantiae C.

11) In substantiis spiritualibus idem realiter sunt natura et suppositum.

D. In Deo C. in spiritibus finitis Sbd. idem realiter sunt quoad subiectum quod subsistit C. idem realiter sunt in subiecto natura et subsistentia N.

Contra 2am P.

1) Persona distinguitur a ceteris suppositis in eo quod conscientiam sui habet.

D. Habet in actu 1° C. in actu 2° N.

2) Persona vere in se subsistit per conscientiam sui.

D. Per conscientiam sui notitiam sumit propriae subsistentiae C. propriam subsistentiam constituit N.

Schol. De qualitate.

1) Qualitas est accidens diversimode modificans vel determinans subiectum, sive quoad esse, sive quoad operari.

2) Quatuor distingui solent species qualitatis, singulae binas partes complectentes:

a) 1^a Species : Habitus, dispositio.

Habitus est qualitas difficile mobilis, qua subiectum bene vel male se habet, sive quoad esse, sive quoad operari.

Dividuntur habitus :

α) In entitativos vel operativos. *Entitativi* sunt, quibus subiectum bene vel male se habet quoad esse, v. g. *sanitas* vel *infirmitas*.

Operativi sunt, quibus subiectum bene vel male se habet quoad operari, v. g. *virtus* vel *vitium*.

β) In *intellectuales* et *morales*, prout intellectum vel voluntatem afficiunt; v. g. *scientia* est habitus intellectualis, *virtus* est habitus moralis.

γ) In *naturales* et *supernaturales*, prout a natura vel gratia possidentur, v. g. *habitus* principiorum est naturalis, gratia sanctificans est habitus supernaturalis.

3) In *acquisitos* vel *infusos*, prout exercitio acquiruntur, vel a Deo immediate conferuntur, v. g. *scientia* quae studio acquiritur est habitus acquisitus; *scientia*, quam Apostoli die Pentecostes habuerunt, fuit habitus infusus.

Dispositio est qualitas facile mobilis, qua subiectum bene vel male determinatur, sive quoad esse, sive quoad operari, v. g. *dispositio* ad infirmitatem aliquam cotrahendam, *dispositio* ad furandum, ad scientiam vel artem aliquam addiscendam. *Dispositio* ergo in hoc differt ab *habitu*, quod hic sit difficile mobilis, illa autem facile.

b) 2^a species : Potentia, impotentia.

Potentia est capacitas entis sufficiens ad aliquid producendum, vel accipiendum; dici etiam solet: *principium quo proximum operationis in ente*.

Dicitur *principium quo*, ut distinguatur a subiecto, quod est *principium quod*.

Dicitur *proximum*, ut distinguatur a natura, quae est *principium quo remotum*.

Potentia specificatur ab actu, quia ad hunc est *per se* ordinata, et ab hoc determinationem accipit. *Actus* autem specificatur ab obiecto formali, quia ab hoc et ipse determinatur.

Potentia differt ab *habitu*, tum quia *habitus* non solum *ad agere*, sed etiam *ad esse* ordinatur, sed etiam quia *habitus na-*

turalis non confert subiecto *posse agere*, sed *agere facile*, bene vel male, est ideo quid complens et perficiens potentiam.

Potentia alia est activa, alia passiva, prout est ad aliquid producendum vel accipiendum.

c) 3^a species: Passio, patibilis qualitas.

Passio est affectio accidentalis transeunter modificans subiectum, et inducta variis causis; v. g. *rubor vultus* causatus ex subita commotione sensibilitatis.

Patibilis qualitas est affectio accidentalis permanentemente modificans subiectum, quae vel passionem inducit, vel per passionem inducta est; v. g. *pallor vultus* ex temperamento proveniens, vel *durities pellis* per frigus inducta.

d) 4^a species: Forma, figura.

Forma est rei conformatio ex lineamentis quantitatis.

Figura est haec ipsa conformatio praecise vel mathematice sumpta; unde a Philosopho describitur: *Forma quanti in quantum huiusmodi*.

3) Proprietates qualitatis tres numerantur praecipuae: Contrarietas, intensio vel remissio, similitudo vel dissimilitudo.

a) *Contrarietas* vel oppositio contraria habetur cum duo positiva in eodem genere constituta maxime distant.

Duo positiva, quia inter duo negativa, vel quorum unum est positivum, alterum negativum, vera oppositio non datur.

In eodem genere constituta, quia inter ea quae genere differunt, nequit fieri transitus ex uno ad alterum; sic v. g. non fit transitus ex quantitate ad qualitatem, sed a quantitate ad quantitatem; vel a qualitate ad qualitatem. Ea quae genere differunt, potius *diversa* quam *contraria* dicenda sunt.

Maxime distant, ita nempe *essentialiter* differunt, ut ab eodem subiecto mutuo sese excludant, sive *efficienter*, ut cum unus *actus* excludit alterum, vel *formaliter*, ut cum una *forma* alteri succedit.

Cum tamen *contraria* non sint *contradictoria*, non possunt quidem utrumque simul eidem subiecto inesse, sed possunt utrumque ab eodem subiecto simul abesse.

Qualitatem admittere contrarietatem patet ex facto: *virtus* et *vitium* v. g. sunt in genere qualitatis et maxime distantia; item *veritas* et *falsitas logica*; *avaritia* et *prodigalitas*, etc.

Non omnes tamen species qualitatis contrarietatem admittunt; sic v. g.: *potentiae naturales*, *figura*, non habent contrarium.

Utrum sola *qualitas* admittat *contraria*, vel etiam alia praedicamenta, controvertitur. Sententia tamen stans pro sola qualitate communior videtur.

b) Secunda proprietas qualitatis est capacitas *intensionis* vel *remissionis*; sic v. g. calor intensior vel remissior esse potest.

Non omnes species qualitatis tamen gradus admittunt, sed aliquae tantum, v. g. *habitus* et *dispositio*, *passio* et *patibilis qualitas*.

Multum disputatur quoad modum, quo fiat intensio vel remissio qualitatis:

Aliqui dicunt fieri per mutationem unius formae in aliam.

Alii per maiorem depurgationem a contrariis.

Alii per additionem gradus ad gradum.

Alii denique per hoc quod eadem simplex entitas magis vel minus subiectum afficiat, ac magis minusve in eo radicetur.

Haec ultima videtur nobis praeferenda sententia, propter hanc simplicissimam rationem:

Forma, aut ratione sui intensior vel remissior evadit, aut ratione subiecti, cui inest.

Atqui non ratione sui, secus specificè mutaretur.

Ergo ratione subiecti, cui inest.

c) Tertia proprietas qualitatis est, quod sit fundamentum *similitudinis* et *dissimilitudinis*; sicut enim ratione quantitatis entia dicuntur aequalia, ita ratione qualitatis dicuntur similia vel dissimilia.

THESIS V

Dantur in creatis relationes reales, tum praedicamentales, tum transcendentales, quae a fundamento realiter non distinguuntur; terminus autem, quem essentialiter respiciunt, earum essentiam intrinsece non constituit.

St. Q. 1) Relatio generatim est respectus unius ad alterum.

Tria importat: subiectum, fundamentum, terminum.

Subiectum est id quod dicit respectum ad alterum.

Fundamentum est ratio cur dicit respectum.

Terminus est id ad quod respectus dicitur; ex. gr. in hac relatione: « *Petrus est similis Paulo in diligentia* » *Petrus* est subiectum relationis, *diligentia* est fundamentum, *Paulus* est terminus.

2) *Relatio* esse potest:

a) Logica et realis.

Logica est quae a mentis operatione dependet, ut est v. g. relatio *subiecti* vel *praedicati* in propositione.

Realis est quae a mentis operatione non pendet, ut est v. g. relatio *patris* ad *filium*; *effectus* ad *causam*.

b) Praedicamentalis et transcendentalis.

Praedicamentalis est respectus accidentalis unius ad alterum; v. g. *similitudo*, *aequalitas*. Dicitur *praedicamentalis*, quia speciale praedicamentum constituit.

Transcendentalis est respectus essentialis unius ad alterum, v. g. *creaturae* ad *Creatorem*, *effectus* ad *causam*, *cognitionis* ad *obiectum*. Dicitur *transcendentalis*, quia speciale praedicamentum non constituit, sed in diversis praedicamentis esse potest.

c) Mutua et non mutua.

Mutua habetur cum extrema seu termini relationis pari ratione ad invicem referuntur; cum nempe relatio utrimque est realis vel logica. Talis v. g. est relatio *similitudinis*, *paternitatis*, *dominii*, *subiecti*, *praedicati*.

Non mutua habetur cum extrema vel termini relationis non eadem ratione ad invicem referuntur, sed ex una parte relatio est realis, ex altera logica; talis est v. g. relatio *creaturae* ad *Creatorem*, *cognitionis* ad *obiectum*.

d) Aequiparantiae, disquiparantiae.

Aequiparantiae est relatio mutua eiusdem denominationis ex utraque parte, ut est v. g. relatio similitudinis, aequalitatis.

Disquiparantiae est relatio mutua diversae denominationis, prout consideratur ex parte subiecti, vel ex parte termini; talis est v. g. relatio inter filium et patrem, inter dominum et servum.

e) Secundum esse et secundum dici.

Secundum esse est relatio eorum, quorum *esse* est *ad aliud se habere*; v. g. *esse simile*, *esse aequale*.

Secundum dici est relatio eorum, quae, quamvis non habeant esse connexum cum alio esse, dicuntur tamen aliorum; v. g. in Deo *esse omniscium*, *esse omnipotentem*, dicuntur per respectum *ad scibile* vel *producibile*, sed non habent esse connexum cum *scibili* vel *producibili*, sed absolutum; nihil enim est scibile nisi dependenter a scientia Dei, nihil producibile nisi dependenter a Dei potentia. (Maurus-Quaest. Philos. I. p. 523).

3) In thesi agimus de relatione reali, tum praedicamentali, tum transcendentali, et de ea duplicem movemus quaestionem: 1^a utrum sit revera quid reale, et realiter distinctum a fun-

damento; 2^a utrum *terminus*, qui respicitur, essentiam relationis intrinsece constituat.

Ad 1um quod spectat, affirmamus realitatem relationis, attamen negamus eam esse quid reale superadditum fundamento, et ab hoc realiter distinctum; *esse ad* enim in quo *formaliter* consistit relatio, iuxta sententiam, quam putamus probabiliorum, non est nisi ipsum fundamentum *realiter* respiciens terminum, v. g. in Petro *esse similem* Paulo quoad *diligentiam* non est aliquid reali superadditum *diligentiae* Petri, sed est ipsa *diligentia* Petri *realiter* respiciens diligentiam Pauli.

Ad 2um quod attinet, sententia negans, terminum constituere intrinsece essentiam relationis, videtur nobis esse praefenda.

Ultimo notandum venit, ad relationem realem requiri, ut *subiectum*, *fundamentum* et *terminus* sint realia; quod ex ipsa notione relationis realis aperte deducitur. Si relatio est praedicamentalis, requiritur insuper ut terminus sit *actualis*, tota enim *quidditas* huius relationis in hoc consistit, quod sit *ad aliud*. Hoc non requiritur in relatione transcendentali, saltem non semper; sic v. g. *potentia* transcendentalem relationem dicit *ad actum*, quamvis hic nondum sit.

4) Thesi adversantur:

a) Qui tenent omnes relationes esse logicas, ut *Nominales*.

b) Qui tenent omnia esse relativa, ut *Relativistae*. Ex hoc enim sequeretur nihil esse relativum, quia relativum concipi nequit sine absoluto.

c) Qui tenent relationem realem realiter distingui a fundamento, vel terminum essentiam relationis intrinsece constituere.

5) Thesis dividi potest in duas partes:

1^a De realitate relationis et de eius distinctione a fundamento.

2^a De functione termini in relatione reali.

I P.

1) Dantur relationes reales.

(*Ex ordine reali, qui in mundo viget*)

Ordo qui in mundo viget, est realis.

Atqui ordo realis ex relationibus realibus resultat.

Ergo existunt relationes reales.

Maj. Constat ex mundi consideratione.

Min. Est notio ordinis, qui in apta dispositione vel habitudine singulorum ad invicem, et omnium ad totum consistit.

2) Praedicamentales.

(*Ex notione*).

Relatio praedicamentalis est respectus accidentalis unius ad alterum.

Atqui dantur in ordine rerum huiusmodi respectus.

Ergo dantur in ordine rerum relationes praedicamentales.

Maj. Est notio.

Min. Ex. g. *Similitudo* est respectus accidentalis, quia potest esse et non esse in subiecto, salva manente essentia ipsius.

3) Transcendentales.

(*Ex notione*).

Relatio transcendentalis est respectus essentialis unius ad alterum.

Atqui dantur in ordine rerum huiusmodi respectus.

Ergo dantur in ordine rerum relationes transcendentales.

Maj. Est notio.

Min. Ex. g. Relatio potentiae ad actum, actus ad obiectum, effectus ad causam, contingentis ad necessarium sunt respectus essentialis.

4) Relatio realis non distinguitur realiter a fundamento.

a) (*Ex analysi relationis*).

Relatio realis non est *realitas* realiter distincta a fundamento, si positus *subiecto*, *fundamento* et *termino*, oritur relatio realis.

Atqui oritur.

Ergo relatio realis non est *realitas* realiter distincta a fundamento.

Maj. Per se intelligitur: si positus *subiecto*, *fundamento* et *termino*, adest *relatio realis*, non aliud requiritur.

Min. Positis v. g. *Petro*, *Paulo*, et *doctrina*, oritur *similitudo* vel *dissimilitudo* in doctrina.

b) (*Ex eo quod relatio realis quandoque oritur sine influxu causalis alicuius agentis*).

Si relatio realis esset *realitas* realiter distincta a fundamento, nulla posset oriri relatio realis sine influxu causali alicuius agentis.

Atqui saepe oritur.

Ergo relatio realis non est *realitas* realiter distincta a fundamento.

Maj. Quidquid incipit esse causam habet.

Min. Saepe oriuntur *similitudines*, vel *aequalitates* sine ullo

influxu causali, v. g. similitudo inter duos homines, quorum unus est in America, alter in Europa, unus vivit, alter mortuus est.

5) Relatio realis distinguitur ratione a fundamento.

(*Ex notione*).

Ea distinguuntur ratione, quorum eadem est realitas, diversus autem respectus.

Atqui *relationis* et *fundamenti* eadem est realitas, diversus autem respectus.

Ergo *relatio* et *fundamentum* distinguuntur ratione.

Maj. Est notio.

Min. Ex praecedenti. V. g. *Similitudo* in doctrina non est *doctrina in se*, vel *absolute* inspecta, sed *doctrina* unius *respi-ciens doctrinam* alterius.

Quod autem haec distinctio non sit pure mentalis, patet ex eo quod in utroque extremo, seu in subiecto et termino, dantur distinctae realitates, quae ad invicem respiciuntur.

Confirmatur auctoritate S. Thomae, qui in V. Phys. Lect. 3, dicit: Nihil advenit mihi de novo, per hoc quod incipio esse alteri aequalis per eius mutationem.

II P.

1) Terminus essentialiter requiritur.

(*Ex notione relationis*).

Id essentialiter requiritur in relatione, sine quo impossibile est concipi et esse relationem.

Atqui terminus est huiusmodi.

Ergo terminus essentialiter requiritur in relatione.

Maj. Est nota per se.

Min. Relatio formaliter consistit in *esse ad alterum*, ideoque sine hoc altero, nempe termino, concipi et esse nequit.

2) Terminus essentiam relationis intrinsece non constituit.

(*Ex notione*).

Id quod *respicitur* non est ipse respectus.

Atqui terminus est id, quod respicitur.

Ergo terminus non est ipse *respectus*. Hoc intelligimus, cum dicimus *terminum* essentiam relationis *intrinsece* non constitutere. V. g. terminus motus non constituit intrinsece motum, secus motus esset in termino, et tamen motus nequit concipi, neque esse sine termino.

Solvuntur Difficultates

Contra 1^{am} P.

1) Relatio est comparatio unius ad alterum.

D. Logica C. realis Sbd. in se N. ut cognita C.

2) Omne accidens est relativum.

D. Essentialem habitudinem dicit ad alterum ut ad *subiectum inhaesionis* C. ut ad *terminum* N.

3) Quod nihil reale ponit in subiecto, non est reale.

D. Si neque *adaequate* neque *inadaequate* inspectum ponit aliquid reale in subiecto C. si *inadaequate* tantum N.

Explico : Relatio inspicitur potest *adaequate* et *inadaequate* : *adaequate* importat *esse in* et *esse ad* ; *inadaequate* autem, solum *esse ad*. *Adaequate* ergo relatio dicit *realitatem* fundamenti *realiter* respicientem terminum, ideoque aliquid reale in subiecto dicit.

4) In relatione transcendentali nihil reale habetur praeter realitatem subiecti.

D. Quae sub alio respectu considerata fundat realem relationem C. non fundat N,

Decl. Ens contingens v. g. sub diversa ratione est quid *revera absolutum*, et *relativum* ; *absolutum* ut ens in se ; *relativum* ut ens ab alio.

5) Quod sequitur primam intentionem, est logicum.

D. Quod mens invenit per reflexionem in ipsam rei primam cognitionem C. quod mens invenit in ipsa re directe post primam notionem N.

Decl. In ipsa re, seu independenter a cognitione mea prius natura saltem est Petrum v. g. habere doctrinam, deinde esse similem alteri in doctrina.

6) Remanente fundamento, saepe desinit relatio realis.

D. Desinit relatio secundum quod dicit *adaequate* sumpta, seu tum *quoad esse in*, tum *quoad esse ad* N. secundum quod dicit *inadaequate* sumpta, nempe *quoad esse ad* C.

7) Quod constituit speciale praedicamentum, est realitas a ceteris distincta.

D. Distincta saltem ratione cum fundamento in re C. necessario distincta realiter N.

Decl. Actio et passio, secundum probabiliorem sententiam, non distinguuntur realiter, et tamen distincta praedicamenta constituunt.

8) Omnis nova denominatio realis realem mutationem importat.

D. Intrinsicam vel extrinsicam C. semper intrinsicam N.

9) Quandoque respectus est accidentalis, fundamentum est quid substantiale.

D. Tunc respectus est accidens physicum N. metaphysicum C.

Decl. Ens creatum inspicitur potest ut *in se* et ut *creatum*: *esse creatum* concipitur ut quid quasi adveniens, attamen ad essentiam entis creati pertinet, imo eam constituit, ideoque non est accidens physicum, seu realitas subiecto iam constituto adveniens, sed accidens metaphysicum, seu ipsum subiectum constituens.

Contra 2am P.

1) Quod alicui est essenziale, eius essentiam constituit.

D. Si est essenziale, quia includitur ab essentia C. si quia ab essentia exigitur N.

Decl. Terminus motus est essenziale motui, et tamen motum intrinsece non constituit.

2) Deficiente termino, relatio illico desinit.

D. Desinit *formaliter* ipsa oblatione termini N. consequenter C.

Decl. Amoto aëre, desinit vita; neque tamen dici potest aër intrinsece vitam constituere.

3) Id, sine quo aliquid concipi et esse nequit, eius essentiam intrinsece constituit.

D. Si concipi nequit sine alio tamquam constitutivo intrinseco C. tamquam requisito extrinseco N.

4) Quod specificat alterum, eius essentiam intrinsece constituit.

D. Si quod specificatur est in genere substantiae Tr. si in genere accidentis Sbd. semper N. quandoque C.

Decl. Terminus specificat motum, qui pro diversitate termini dicitur *augmentum*, *alteratio*, *translatio*, et tamen terminus intrinsece non constituit motum.

Schol. I. De actione et passione.

1) Cum *actio* et *passio*, quamvis non sint mera *relatio*, relationem tamen quamdam importent, de eis post *relationem* aliquid innuere est opportunum.

2) *Actio* dici potest: Exercitium virtutis, qua ens donatum est, et vi cui *agens* nominatur.

Actio esse potest:

a) *Immanens*, *transiens*, prout terminus productionis intra ipsum agens manet, vel extra agens ponitur.

b) *Eductiva*, *creativa*, prout aliquid producit ex subiecto praeexistente, vel ex nullo praeexistente subiecto.

3) Plures dantur sententiae circa naturam *actionis eductivae* et *formaliter transeuntis*, physice tamen inspectae. Omnes quidem admittunt eam esse influxum positivum agentis in passum, qui sit, et ultimus actus causae in quantum causae, et dependentia effectus a causa; sed disputant, quid sit a parte rei huiusmodi influxus, et quodnam revera sit subiectum eius.

Videtur praeferrenda sententia, quae, facta distinctione inter actionem *principiative* et *terminative* sumptam, tenet eam *principiative* esse in agente, *terminative* in patiente, ab utroque tamen modaliter distinctam. Ex hoc tamen non sequitur hunc modum, qui est *actio*, produci per aliam actionem, secus in infinitum esset procedendum; sed produci ab ipsa activitate agentis in actu primo proximo constituti.

Passio est determinatio accidentalis ab alio inducta, et vi cuius ens *patiens* vel *passum* nominatur. Dicitur solet etiam *actus huius ab alio*, sicut *actio* dicitur *actus huius in aliud*.

Fit quaestio utrum *actio* et *passio* distinguantur realiter. Videtur sententia praeferrenda, quae negat distinctionem realem et solam admittit distinctionem rationis cum fundamento in re, quod ita evincitur:

a) *Non datur distinctio realis.*

α) *Actio* et *passio* idem *realiter* sunt, si eadem specificantur forma.

Atqui eadem specificantur forma.

Ergo idem realiter sunt.

Maj. Forma est, quae dat esse rei.

Min. Actio est *talis actio*, et passio est *talis passio*, v. g. *calefacere* et *calefieri* propter eandem formam, quae, ab uno inducta, ab altero accipitur.

β) *Aliter*: Idem est motus, vel influxus causalis, quo unum constituitur actu agens, alterum actu patiens.

Atqui hoc intelligimus, cum dicimus *actionem* et *passionem* esse realiter idem.

Ergo *actio* et *passio* sunt realiter idem.

γ) *Illustratur exemplo*:

Eadem realiter *via* dicitur *ascendere* vel *descendere*, prout consideratur ex una parte, vel ex altera. Ita idem realiter *influxus* dicitur *actio*, si consideratur ex parte agentis, *passio*, si consideratur ex parte patientis.

b) *Datur distinctio rationis cum fundamento in re.*

Quod detur distinctio rationis, per se intelligitur; aliquo sensu enim distinguuntur; atqui non *re*; ergo *ratione*.

Quod detur fundamentum in re, est etiam evidens: *patiens*

enim et *agens*, respectu quorum idem motus vel influxus, dicitur *passio* vel *actio*, distinguuntur realiter.

Neque valet contra dicere: *Actio* est in agente, *passio* est in patiente; ergo realiter distinguuntur. Nam si *actio* consideratur *principiative*, est in agente; si *terminative*, est in patiente; si *formaliter* non est neque in uno, neque in altero, sed est actus huius *in alterum*, vel actus huius *ab illo*.

Schol. II De ubi - Situ - Quando - Habitu.

Ad complementum doctrinae de praedicamentis, bonum est dicere aliquid de *Ubi*, *Situ*, *Quando*, *Habitu*.

1) *Ubi* est determinatio accidentalis proveniens ex loco, et vi cuius subiectum dicitur esse *hic* vel *alibi*.

Situs est determinatio accidentalis proveniens ex dispositione partium in loco, vi cuius subiectum dicitur *sedens* vel *stans* etc.

Quando est determinatio accidentalis proveniens ex coëxistentia temporis, et vi cuius subiectum dicitur esse *nunc* vel in alia temporis differentia; *hodiernum*, *hesternum*, *cratinum* etc.

Habitus est determinatio accidentalis proveniens ex eis quae adhaerent, et vi cuius subiectum dicitur *loricatum*, *calceatum*, *vestitum* etc.

2) De his praedicamentis possunt haec communiter statui:

a) *Sunt quid reale*, quia independenter a mente cogitante subiectum suum locum occupat, suo modo est situatum, in tempore durat, est hoc vel alio modo a rebus adhaerentibus affectum.

b) *Non mere extrinsecum*, quia subiectum per ea revera determinatur atque actuatur hoc vel alio modo.

c) *Non mere intrinsecum*, quia nisi adessent illa extrinseca, v. g. *locus*, *tempus* et *res adhaerens*, subiectum non esset illo vel alio modo determinatum atque actuatam.

d) Ergo sunt *quid intrinsecum una cum aliquo extrinseco*.

CAP. III

De causis entis

THESIS VI

Notionis causae efficientis obiectivitate probata, probatur in-
super principium causalitatis inde emergens habere valorem
realem et transcendentem.

St. Q. 1) *Causa* generatim intelligitur quidquid confert esse
alteri. Distinguitur ergo:

a) *A principio*, quia *principium* est quidquid, a quo ali-
quid *quocumque modo* procedit; sic v. g. punctum dicitur
principium lineae; unitas principium numeri; aurora princi-
pium diei. In divinis Pater est principium Filii. *Principium*
igitur latius patet quam causa, quia omnis causa est princi-
pium, sed non viceversa.

b) *A conditione*, quia *conditio* est aliquid quod requiritur
ad hoc ut causa conferat esse, sed ipsum revera non confert,
sic lux v. g. ~~est~~ aliquid quod requiritur ad hoc, ut quis le-
gat, sed ipsa revera non legit.

c) *Ab occasione*, quia *occasio* est aliquid quod offert op-
portunitatem, ut causa exerat suam virtutem, sed ipsum revera
non dat esse alteri; sic v. g. pecunia exposita loco solitario
affert furi opportunitatem furandi, sed ipsa revera non fu-
ratur.

2) Id, cui causa confert esse, dicitur effectus, qui, ut per
se patet, a causa realiter distinguitur, et est ea, saltem na-
tura, posterior.

3) Genera causarum quatuor numerantur, et sunt: Causa
efficiens, finalis, materialis, formalis.

Causa efficiens est id, a quo aliquid fit.

Causa finalis est id, propter quod aliquid fit.

Causa materialis est id, ex quo aliquid fit.

Causa formalis est id, quo aliquid *tale*, vel *tale aliud* con-
stituitur.

Hanc divisionem esse adaequatam patet ex eo quod de eo,
quod de novo ad esse venit, quatuor moveri possunt quae-
stiones: *quid est? ex quo? a quo? propter quod?*: 1^{ae} respon-
det causa formalis, 2^{ae} causa materialis, 3^{ae} causa efficiens,
4^{ae} causa finalis.

Dices: Praeter enumeratas causas, sunt instrumentalis et
exemplaris.

R. Causa instrumentalis reducitur ad efficientem; exemplaris autem ad efficientem vel formalem.

4) Loquimur in thesi de causa efficiendi, et de ea inquiremus, utrum eius notio sit revera obiective realis, seu detur a parte rei obiectum ei respondens.

Causa efficiens itaque est ea, quae actione sua confert esse alteri. Potest esse:

a) Prima et secunda.

Prima est, quae a se habet ut possit agere, et ab ea ceterae omnes suam activitatem repetunt.

Secunda est, quae a prima habet ut possit agere et de facto agat.

b) Principalis et instrumentalis.

Principalis est quae virtute agit sibi indita, ita ut effectus eius formae assimiletur, sive naturali, sive intentionali.

Instrumentalis est quae agit mota et applicata a principali, ita ut effectus, non eius formae, sed formae principalis agentis assimiletur.

c) Physica et moralis.

Physica est quae actione sua reali et physica ipsum effectum producit.

Moralis est quae consilio vel iussione vel minis etc. inducit agens ad effectum producendum.

d) Totalis et partialis.

Totalis est, si effectum producit sine concursu alterius, saltem eiusdem ordinis.

Partialis est, si effectum producit cum concursu alterius eiusdem ordinis.

Duplicem distinguunt partialitatem: causae nempe et effectus.

Partialitas causae, sed non *effectus*, habetur, cum idem numero effectus producitur a duabus causis diversi ordinis, quarum nempe una sit alteri subordinata.

Partialitas causae simul et *effectus* habetur, cum effectus producitur partim ab una, partim ab alia causa eiusdem ordinis, ideoque non subordinatis ad invicem.

e) Causa per se et per accidens.

Per se est causa, quae natura sua ordinatur ad effectum aliquem determinatum producendum.

Per accidens est causa, quae natura sua non ordinatur ad effectum aliquem determinatum producendum, sed revera producit, in quantum *accidit* ei connecti cum causa *per se*.

f) Necessaria et libera.

Necessaria est causa, quae, positis omnibus ad agendum

requisitis, non potest non agere, et agere illud, ad quod est intrinsece determinata.

Libera est causa, quae est immunis ab intrinseca determinatione ad unum, ideoque, positis omnibus ad agendum requisitis, potest agere vel non agere, agere hoc vel aliud, hoc vel contrarium.

g) Proxima et remota.

Proxima est quae immediate influit esse effectus.

Remota est quae mediate influit esse effectus.

h) Essendi et fiendi.

Essendi est causa, cuius effectus proprius est ipsum *esse* rei.

Fiendi est causa, cuius effectus proprius est ipsum *fieri* rei.

Patet causam essendi esse etiam causam *fiendi*, quia et ipsum *to fieri*, participat de ratione essendi, cum non sit nihil.

i) Univoca et aequivoca.

Univoca est causa, quae effectum producit eiusdem naturae.

Aequivoca est causa, quae effectum producit differentis naturae.

5) In altera parte thesis fit sermo de valore principii causalitatis, quem dicimus esse realem et transcendentem.

Principium causalitatis est iudicium enuntians necessariam dependentiam effectus a causa. Eius praecipuae formulae sunt:

« *Omnis effectus habet causam* ».

« *Quidquid incipit esse, causam habet* ».

« *Quidquid contingenter existit, causam habet* ».

Ex his formulis, prima respicitur, quia tautologica, aequivalens huic: *quod habet causam* (effectus), *habet causam*.

Altera supponit impossibilitatem rei productae ab aeterno, quod non probatur; tertia ergo praefertur.

6) Principium causalitatis non est confundendum cum principio rationis sufficientis, quod ita enuntiatur: *Quidquid existit, rationem sui sufficientem habet, vel in se vel in alio*. Hoc principium pro omni ente valet, etiam absolute necessario, dum principium causalitatis solis entibus contingentibus est applicabile.

7) Dicimus principium causalitatis habere valorem realem et transcendentem.

a) Iudicium aliquod valorem realem habet, cum id, quod enuntiat, est aliquid reale, seu habens *esse*, actuale vel possibile, independenter a mentis cogitatione.

b) Iudicium aliquod habet valorem transcendentem, cum eius veritas non circumscribitur tempore et spatio, sed ita est necessaria et universalis, ut temporis et spatii limites transcendat, seu valet, non solum pro rebus *hic* et *nunc* existen-

tibus, de quibus experientiam habemus, sed pro omnibus omnino, quae notionem enuntiabilis participant, vel participare possunt, quovis loco et temporis differentia.

8) Thesi adversantur:

a) *Empiristae*, qui negant notionem causae, et consequenter principium causalitatis, habere valorem realem. Dicunt enim nexum causalem experientia non percipi, sed solum successionem phaenomenorum; notionem causae autem enasci ex consuetudine videndi unum phaenomenum semper aliud praecedere; unde necessitas quoque orta est iudicandi, in posterum semper ita fore. Ita *Hume*, *Stuart Mill*, *Spencer* et alii.

b) *Kant*, qui notionem causalitatis, et consequenter ipsum causalitatis principium, repetit ex aliqua forma a priori intellectus. Principium causalitatis autem valorem non habere dicit, nisi intra fines mundi phaenomenici.

c) Qui cum *Main de Biran* notionem causalitatis repetunt ex activitate voluntaria, ex qua conatus sequitur et motus corporis. Ex inductione colligimus semper ita in nobis futurum esse, et per analogiam iudicamus etiam in rebus externis ita fieri. Haec sententia in tantum thesim nostram impetit, in quantum negat notionem causae oriri etiam ex experientia externa.

d) Qui, auctore *Malebranche*, omnem activitatem agentibus naturalibus adimunt, et ea dicunt esse solum occasionem, quae accepta, Deus omnia operetur in omnibus.

9) Thesis habet duas partes:

1^a Est de valore notionis causae.

2^a Est de valore principii causalitatis.

I. P. (*Ex eo quod notio causae ex experientia hauritur*).

Notio, quae ex experientia hauritur, habet valorem realem.

Atqui notio causae efficientis ex experientia hauritur.

Ergo notio causae efficientis habet valorem realem.

Maj. Constat ex Logica maiori, in qua demonstratum est, experientiam, tum internam, tum externam, esse fontem cognitionis obiective realis.

Min. a) Notio causae efficientis hauritur ex experientia interna.

α) Conscientia unicuique testatur, se activitate propria plura de novo producere.

Atqui quod activitate propria aliquid de novo producit, est causa efficiens.

Ergo conscientia unicuique testatur, se causam efficientem esse.

β) Conscientia cuique testatur, se rerum externarum influxum pati, et huius vi plura in se de novo produci.

Atqui id, cuius influxu aliquid de novo producitur, est causa efficiens.

Ergo res externae sunt causa efficiens eorum, quae earum influxu in nobis de novo producuntur.

Maj. Oriuntur in nobis sensationes vel modificationes, quas conscii sumus, non sola activitate nostra produci.

b) *Notio causae efficientis hauritur ex experientia externa.*

Ex experientia externa constat, ad obtinendos determinatos effectus, determinata agentia esse adhibenda.

Atqui non essent, si in esse effectus nihil influerent.

Ergo in esse effectus influunt.

Maj. Constat ex facto: si quis v. g. vult aliquid calefacere vel comburere, corpus calidum vel ignem adhibere debet; si vult sitim extinguere, debet aquam sumere, vel aliud ad hoc destinatum.

c) *Ex sensu communi.*

Quod omnibus, ubique et semper persuasum est, est certo verum.

Atqui omnibus, ubique et semper persuasum est, dari causas efficientes.

Ergo dari causas efficientes, est certo verum.

Maj. Constat ex thesi de sensu communi in Logica maiori demonstrata.

Min. Constat ex modo loquendi et agendi hominum.

II. P. 1^a *Prop.* Principium causalitatis habet valorem realem.

(*Ex ipsa notione iudicii obiective realis*).

Iudicium cuius enuntiatio est quid reale, seu habens esse, actuale vel possibile, independenter a mentis cogitatione, habet valorem realem.

Atqui principium causalitatis est tale iudicium.

Ergo principium causalitatis habet valorem realem.

Maj. Est notio.

Min. Principium causalitatis enuntiat necessariam dependentiam a causa ex parte eius, quod contingenter existit.

Atqui huiusmodi dependentia est quid reale, sicut obiective realis est ipsa notio eius quod contingenter existit, ex qua illa dependentia vel exigentia eruitur.

Ergo principium causalitatis aliquid reale enuntiat.

2^a Prop. Principium causalitatis habet valorem transcendensem.

(*Ex ipsa notione iudicii habentis valorem transcendentem*).

Iudicium, cuius veritas spatio et tempore non concluditur, sed spatii et temporis fines transgreditur, valorem habet transcendensem.

Atqui principium causalitatis est tale iudicium.

Ergo principium causalitatis habet valorem transcendensem.

Maj. Est notio.

Min. Iudicium, cuius veritas in ipsis rerum notionibus nititur, spatio et tempore non concluditur, sed spatii et temporis fines transgreditur.

Atqui principium causalitatis est tale iudicium.

Ergo principium causalitatis spatio et tempore non concluditur, sed spatio et temporis fines transgreditur.

Maj. Est notio; rerum notiones enim non sunt alligatae tempori et spatio.

Min. Ex analysi notionis entis, quod contingenter existit, eruitur exigentia vel dependentia a causa; nam:

Quidquid existit, rationem sui esse sufficientem habet, aut in se aut in alio.

Atqui quod contingenter existit, non habet in se rationem sufficientem sui esse.

Ergo habet in alio.

Maj. Est principium rationis sufficientis, cuius obiectivitas est tam certa, quam certa est obiectivitas entis, ex quo immediate eruitur.

Min. Quod contingenter existit, quantum est de se, indifferens est ad esse et non esse; ergo determinatur ab alio; ergo habet causam.

Solvuntur Difficultates.

Contra 1^{am} P.

1) Deus potest solus omnia facere.

D. Etiam quae ad vitam pertinent N. alia Sbd. potest, sed non vult C. vult N.

Declar. Actus vitales sunt a principio intrinseco, in quo manent; non possunt ergo a solo Deo fieri, nisi velit Deus dici principium vitale viventium. Cetera Deus non facit ipse solus, secus agentibus naturalibus virtutem agendi non dedisset.

2) Deus solus est causa essendi.

D. Intrinseca N. extrinseca Sbd. ideoque effectus agentium naturalium a Deo solo pendent quoad esse C. quoad fieri N.

3) Actio Dei est sufficientissima.

D. Ut causa prima C. unica Sbd. potuisset Deus agentia naturalia non creare et eis agendi virtutem non conferre C. creata et agendi virtute instructa non sinit ea agere N.

4) Agere est producere rem ex nihilo.

D. Ex nihilo sui C. sui et subiecti Sbd. hoc est de actione ut sic N. de actione, quae est creatio C.

Declar. Agere ut sic significat rem de novo producere, quae non erat; utrum producenda sit secundum totam substantiam vel non, hoc non est de ratione *actionis ut sic*, sed de ratione vel *primae productionis*, vel *rei producendae*, quae, si sit v. g. substantia spiritualis, ex nihilo sui et subiecti est producenda.

5) Repugnat Deum aliorum cooperationem requirere in agendo.

D. Requirere ex indigentia C. ex sua bonitate et sapientia N.

6) Non percipimus nexum causalem.

D. Ratione N. experientia Sbd. interna N. externa Iter. D. immediate Tr. mediate N.

7) Experientia non refert nisi successionem phaenomenorum.

D. Ita tamen ut recte concludi possit adesse influxum causalem inter antecedens et consequens C. non possit N.

8) In natura sicut nihil revera perit, ita nihil revera producit.

D. Sicut nihil revera *annihilatur*, ita nihil revera *creatur* Tr. nihil vere generatur, nihil vere corrumpitur N.

9) Successio phaenomenorum explicatur per constantiam legum naturalium.

D. In causis liberis N. necessariis Sbd. quae constantia supponit res naturales virtute agendi esse donatas C. non supponit N.

Declar. Lex naturalis est modus constans et uniformis, quem agentia naturalia in exerenda sua activitate tenent, ideoque activitatem supponit, seu potentiam aliquid de novo producendi.

Contra 2am P.

1) Principium causalitatis demonstrari non potest, ideoque non est certum (Wundt.)

D. Demonstrari non potest, et indiget N. non indiget C.

Dist. sequel. Non est certum mediate C. immediate N.

Declar. Prima principia sunt per se nota quoad se et quoad nos, ideoque demonstratione non indigent. Neque ex hoc dici potest, de eis non haberi scientiam, quia scientia *formaliter*

dicat cognitionem *certam* rei, non cognitionem *certam* et *mediatam*.

2) Causalitas est relatio logica inter duo facta (Tain).

D. Iudicium, quo enuntiatur causalitas Tr. ipsa causalitas N.

3) Si principium causalitatis esset universale et necessarium, omnia ex necessitate fierent.

D. Omnia, quae fierent, *necessario* haberent causam C. haberent causam *necessariam* N.

4) Notio causae non continetur in notione eius, quod contingenter existit.

D. Non continetur *formaliter* Tr. *exigitive* N.

5) Principium causalitatis ex inductione efformatur.

D. Ex inductione argumentativa N. abstractiva C.

Declar. Inductio est transitus a particulari ad universale. *Argumentativa* habetur, cum *ex pluribus* fit transitus ad omnia; *abstractiva* habetur cum *in uno singulari*, praecisis notis individuantibus, apprehenditur *quidditas*, quae pluribus est communis. In casu nostro satis est *unum* considerare, ut habeatur notio entis, quod contingenter existit, ex qua eruatur *exigentia* causae, seu formuletur principium causalitatis.

6) Principium causalitatis ex experientia pendet.

D. Quoad originem terminorum C. quoad nexum terminorum N.

7) Iudicium, quo affirmatur existentia rei, est empiricum.

D. Si affirmatur existentia exercita alicuius rei determinatae C. si affirmatur dependentia cuiusvis rei, quae contingenter existit, vel existere potest, a sua causa N.

Declar. Haec affirmatio esset vera, etiamsi nihil contingenter *de facto* existeret.

8) Contingens non idem est ac factum.

D. Explicite non est idem C. implicite N.

Declar. Contingens explicite dicit quod ita est, ut non esse possit; sed ex hoc immediate sequitur: ergo a se non est, ergo est ab alio, ideoque factum est. Neque dici potest, quod sit ab alio sine productione, secus non contingens, sed necessarium esset.

Schol. I. De causa instrumentali.

1) Causa instrumentalis vel instrumentum generatim dici potest quidquid in agendo ab alio aliquo modo pendet: hoc sensu causae secundae dicuntur instrumenta relate ad Causam primam; quivis homo dici potest instrumentum relate ad alium, a quo inducitur ad agendum. Instrumenta etiam dici possunt principia vel media, quibus subiectum est naturali-

ter instructum ad opus suae naturae conveniens rite perficiendum; ut sunt v. g. virtutes activae, organa et similia.

2) Sensu stricto instrumentum vel causa instrumentalis dicitur, quod de se insufficiens et improporcionatum ad effectum aliquem producendum, a causa principali elevatur, ut secum ad illum producendum cooperetur, ut est v. g. calamus, qui de se insufficiens ad scribendum hoc vel illud, in manu auctoris scribit.

3) Instrumentum universaliter sumptum esse potest:

a) Naturae et artis.

Naturae est, quo agens natura ipsa instructum est ad opus sibi conveniens perficiendum, ut est v. g. *calor* relate ad ignem.

Artis est, quo artifex utitur ad opus suae artis perficiendum, ut sunt v. g. *serra, malleus* etc.

b) Coniunctum et separatum.

Coniunctum est quod cum agente principali unum per se constituit, sic corpus dicitur instrumentum relate ad animam.

Separatum est, quod agit motum et applicatum ab agente principali, cum quo unitur per contactum accidentalem, sive molis sive virtutis.

c) Naturale et supernaturale.

Naturale est, quod ad opus perficiendum adhibetur vires naturae non excedens.

Supernaturale est, quod ad opus perficiendum adhibetur naturae vires excedens.

3) De causa instrumentali statui possunt sequentes propositiones:

Prop. 1^a. Instrumentum habet virtutem suae formae proportionatam, qua aliquid influit in effectum producendum.

Prob. Si instrumentum nihil conferret secundum formam sibi propriam, frustra adhiberetur, vel indifferens esset quodcumque adhibere.

Atqui falsum consequens.

Ergo et antecedens.

Maj. Per se est evidens.

Min. Constat ex facto: ad opus determinatum perficiendum, determinatum instrumentum, vel instrumenta adhibenda sunt.

Prop. 2^a. Instrumentum elevari indiget, ut actioni agentis principalis cooperetur.

Prob. Causa, cuius virtus est improporcionata effectui producendo, elevari indiget.

Atqui causa instrumentalis est huiusmodi.

Ergo causa instrumentalis elevari indiget.

Maj. Per se est evidens.

Min. Effectus producendus conformatur, non formae causae instrumentalis, sed formae causae principalis. Haec elevatio autem non est qualiscumque, seu ad tollendam qualemcumque insufficientiam, ut est v. g. insufficientia causae 2^{ae} vel causae partialis, quae improprie tantum vocari possunt instrumenta, sed est specialis concursus, qui tollat insufficientiam ad effectum producendum altioris ordinis.

Prop. 3^a. *Non est de ratione instrumenti ut aliquid producat praeivium effectui intento a principali agente.*

Prob. a) Non est de ratione instrumenti aliquid producere praeivium effectui intento a principali agente, si immediate, quamvis suo modo, instrumentum attingere potest effectum principalis agentis.

Atqui potest.

Ergo non est de ratione instrumenti, ut aliquid producat praeivium effectui intento a principali agente.

Maj. Est per se evidens.

Min. Patet ex eo quod instrumentum *ratione sui* seu *per se* influit in effectum ab agente principali intentum, ut superius probatum est. Hoc tamen non excludit, quod instrumentum *de facto* aliquid praeivium producat, sed excludit id *requiri* ab instrumento *qua tali*.

b) *Confirmatur* ex eo quod instrumenta naturalia, quibus subiectum natura ipsa instructum agit, immediate attingunt effectum principalis agentis. Instrumenta supernaturalia, seu Sacramenta, immediate produciunt gratiam.

Prop. 4^a. *De rationi instrumenti non est, ut motio, qua elevatur, intrinsece in ipso recipiatur.*

Prob. Non est de ratione instrumenti, ut motio, qua elevatur, intrinsece in ipso recipiatur, si instrumentum cooperari potest actioni agentis principalis, quamvis ab hoc non moveatur.

Atqui potest.

Ergo non est de ratione instrumenti, ut motio, qua elevatur, intrinsece in ipso recipiatur.

Maj. Per se intelligitur.

Min. *Serra* v. g. cooperari potest actioni agentis principalis, etiamsi sit fixa, et lignum moveatur super ipsam. Motus est conditio, ut causa, sive principalis, sive instrumentalis, propriam virtutem exerceat, sed ipse nullam *per se* exercet causalitatem.

Prop. 5^a Elevatio instrumenti potest esse ei extrinseca, quamvis intrinseca actioni simultaneae utriusque causae, principalis nempe et instrumentalis.

Prob. a) Elevatio esse potest extrinseca instrumento, si satis est, ut virtus superior virtute instrumenti utatur ad effectum producendum.

Atqui satis est.

Ergo elevatio esse potest extrinseca instrumento.

Maj. Nihil enim tunc in instrumento producitur, sed eius virtus sola cum virtute agentis principalis coniungitur.

Min. Improportio satis tollitur ex hoc, quod causa instrumentalis coniungatur cum principali; ut enim superius dictum est, causa instrumentalis ex se, seu ratione suae formae, aliquid influit in esse effectus causae principalis.

b) Quod elevatio sit intrinseca actioni mutuae, intelligitur, quia hanc mutuam actionem unus influxus in effectum producendum consequitur.

Cor. Ex dictis deducitur:

a) Elevationem causae instrumentalis essentialiter consistere in speciali concursu, quo eius virtus, coniuncta cum virtute principalis agentis, effectui producendo cooperetur.

b) Causam instrumentalem subordinari causae principali, a qua eius insufficientia tollitur.

c) Effectum assimilari formae causae principalis, a qua primario est intentio in effectum producendum.

Schol. II. De causa exemplari et finali.

A. 1) Ad causam efficientem reduci potest, ut alibi innuimus, causa exemplaris, quae est forma intellecta, ad cuius imitationem aliquid fit per se et ex intentione agentis. — De ea sequentes statuimus propositiones:

Prop. 1^a. In agente, quod ex arte agit, admittendae sunt ideae exemplares.

Prob. Actio determinata supponit determinationem in agente.

Atqui actio, quae ex arte ponitur, est actio determinata.

Ergo actio, quae ex arte ponitur, supponit determinationem in agente.

Maj. Ex indifferenti enim nihil sequitur.

Min. Ars determinata determinatis actionibus constituitur.

Atqui nulla datur determinatio sine forma aliqua determinante.

Ergo actio, quae ex arte ponitur, supponit formam determinantem in agente. — Iamvero haec forma:

Aut est naturalis, aut intellecta.

Atqui non primum, quia forma naturalis, operationes naturales determinat.

Ergo secundum tenendum est, scil. in agente, quod ex arte agit, datur forma intellecta, vel idea exemplaris.

Prop. 2^a. Idea exemplaris ad intellectum practicum pertinet.

Idea, qua agens in sua operatione dirigitur, ad intellectum practicum pertinet.

Atqui idea exemplaris est idea; qua agens in sua operatione dirigitur.

Ergo idea exemplaris ad intellectum practicum pertinet.

Maj. Est per se evidens.

Min. Haec enim est causalitas causae exemplaris, nempe dirigere artificem in perficiendo aliquo opere ad imitationem exemplaris.

Prop. 3^a. Idea exemplaris se habet ut id quod, non ut id quo intelligitur.

Prob. Idea exemplaris est *id quod* artifex intuens, ad eius imitationem aliquid perficit.

Atqui *id quod* artifex intuetur, est obiectum cognitionis, non autem *id quo* obiectum cognoscitur.

Ergo idea exemplaris est obiectum cognitionis, non *id quo* obiectum cognoscitur.

B. 2) Altera ex causis externis est causa finalis, vel finis, qui definitur: *Id cuius gratia aliquid fit*, et dividitur:

a) In proximum, intermedium, ultimum.

Proximus est finis qui immediate intenditur.

Intermedius est finis ad quem proximus ordinatur, ipse autem ad ulteriorem quoque finem ordinatur.

Ultimus est finis ad quem ceteri fines ordinantur, ipse autem ad nullum ordinatur.

b) In principalem et accessorium.

Principalis est qui primo et per se intenditur.

Accessorius est qui per accidens et concomitanter intenditur.

c) In finem qui, cui, quo.

Finis qui est bonum, quod intenditur.

Finis cui est persona vel res, in cuius commodum bonum aliquod intenditur.

Finis quo est possessio vel fruitio boni.

d) In finem operis et finem operantis.

Finis operis est bonum, ad quod opus natura sua tendit.

Finis operantis est bonum quod agens mediante aliquo opere intendit.

De causa finali vel fine statuuntur sequentes propositiones:

Prop. 1^a. Omne agens naturale agit propter finem.

Declar. Agere propter finem duplici modo intelligi potest: vel tamquam se ipsum movens ad finem, vel tamquam ab alio motum in finem. Primum obtinet in agentibus, quae ratione sunt praedita; haec enim actionem ponunt, praevia cognitione finis et mediorum ad finem. Alterum obtinet in agentibus, quae ponunt actionem ad finem, absque praevia cognitione finis et mediorum ad finem.

Prob. Agentia naturalia, alia sunt ratione praedita, alia ratione destituta.

Atqui utraque agunt propter finem.

Ergo omne agens naturale agit propter finem.

Min. 1^a p. constat ex testimonio propriae conscientiae, et ex modo loquendi et agendi aliorum hominum.

Min. 2^a p. Agentia naturalia, quae sunt ratione destituta, determinatas operationes eliciunt, determinatosque effectus obtinent.

Atqui nisi agerent propter determinatum finem, hoc non haberetur.

Ergo agentia naturalia, quae sunt ratione destituta, agunt propter determinatum finem.

Maj. Constat ex mundi consideratione, in quo ordo non minus conspicuus quam constans et universalis viget.

Min. Nisi agentia naturalia agerent propter determinatum finem, indifferenter se haberent ad quaecumque operationem eliciendam, ad quaecumque effectum obtinendum; indifferens esset quodcumque eorum adhibere ad quaecumque scopum consequendum; quod est falsum.

Neque dici potest haec fieri ex caeca necessitate; caeca enim necessitas impar est ad explicandum *modum* et *mensuram*, secundum quae omnia in mundo fiunt.

Prop. 2^a. Finis exercet veram causalitatem.

Quod influit esse alteri, veram exercet causalitatem.

Atqui finis influit esse alteri.

Ergo finis exercet veram causalitatem.

Maj. Est notio.

Min. Quod movet agens ad agendum, influit esse alteri.

Atqui finis movet agens ad agendum.

Ergo influit esse alteri.

Maj. Per se intelligitur : id cuius gratia agens influit, a fortiori influit.

Min. Nisi adesset finis seu bonum aliquod obtinendum, agens non ageret.

Prop. 3^a. Causa finalis est omnium prima.

Causa, cuius gratia ceterae influunt, est omnium prima.

Atqui causa finalis est causa, cuius gratia ceterae influunt.

Ergo causa finalis est omnium prima.

Maj. Est per se evidens.

Min. Sublata causa finali, efficiens non agit, ideoque forma non producitur, neque materia forma actuatur.

Prop. 4^a. Ex fine cognosci potest natura entis.

Prob. Natura entis cognoscitur ex tendentia naturali.

Atqui tendentia naturalis cognoscitur ex fine ad quem tendit.

Ergo natura entis cognoscitur ex fine ad quem tendit.

Maj. Operari sequitur esse.

Min. Motus specificatur a termino.

Prop. 5^a. Finis causat in quantum in agente, sive immediate sive mediate, appetitum sui excitat.

Actualis causatio in genere est actualis influxus causae in esse effectus.

Atqui actualis influxus finis in hoc consistit quod excitet in agente appetitum sui.

Ergo actualis causatio finis in hoc consistit, quod in agente excitet appetitum sui.

Maj. Est notio.

Min. Finis est bonum consequendum, ideoque terminans appetitum, consequenter nequit influere nisi in quantum movet appetitum, et hunc movendo movet ipsum agens ad agendum. Hoc autem fit immediate in agentibus rationalibus, quae se ipsa agunt in finem, mediate autem in agentibus ratione destitutis, quae a prima vel principali aguntur in finem.

Schol. III. De causa materiali et formali.

1) *Causa materialis* vel *materia* generatim est id ex quo aliquid fit. Est prima vel secunda, prout id quod ex ea fit, in esse primo seu substantiali constituitur, vel in esse secundo seu accidentali; sic v. g. *marmor*, ex quo fit *statua*, est materia secunda; id ex quo ipsum *marmor* fit, est materia prima.

2) *Causa formalis* vel *forma* est realitas, qua aliquid actuatur vel determinatur. Est substantialis vel accidentalis,

prout aliquid actuatur vel determinatur in esse substantiali vel accidentali, sic v. g. *anima* est forma substantialis; *doctrina* est forma accidentalis.

3) Ex hac declaratione patet:

a) *Materiam et formam* inveniri in quovis composito, sive substantiali, sive accidentali.

b) *Materiam et formam* se habere inter se ut potentiam et actum; ut quid determinabile et determinans.

c) *Materiam et formam* esse principia intrinseca ipsi enti, quod constituunt.

4) De materia et forma statuuntur sequentes propositiones:

Prop. 1^a. Admittenda est in substantiis corporeis materia prima.

Prob. Admittendum est in substantiis corporeis subiectum mutationum substantialium.

Atqui subiectum mutationum substantialium materia prima dicitur.

Ergo admittenda est materia prima.

Maj. Substantiae corporeae mutantur non solum quoad esse accidentale, sed etiam quoad esse substantiale.

Atqui quaevis mutatio tria importat: terminum a quo, terminum ad quem et subiectum idem, quod transeat de uno termino ad alium.

Ergo admittendum est subiectum non solum mutationum accidentalium, sed etiam subiectum mutationum substantialium.

Cor. Ergo materia prima nequit generari, neque corrumpi; quia quidquid generatur, ex materia prima generatur; quidquid corrumpitur, in materiam primam redit, ideoque materia prima oriri nequit nisi per creationem, desinere nequit nisi per annihilationem.

Prop. 2^a. Admittendae sunt formae substantiales in substantiis corporeis.

Prob. Substantiae corporeae mutantur non solum quoad esse accidentale, sed etiam quoad esse substantiale.

Atqui in omni mutatione subiectum aliquam formam vel acquirit vel amittit.

Ergo admittendae sunt formae non solum accidentales sed etiam substantiales.

Prop. 3^a. Causalitas materiae et formae, non in actione consistit, sed in mutua propriae entitatis communicatione.

Prob. a) Non in actione.

Actio est causalitas causae efficientis.

Atqui materia et forma non sunt causae efficientes.

Ergo earum causalitas non in actione consistit.

Min. Causa efficiens est extrinseca enti, quod producitur, et ab eo realiter distinguitur; dum e contra materia et forma sunt intrinsecae enti quod constituunt, et ab eo realiter non distinguuntur simul sumptae.

b) In mutua propriae entitatis communicatione.

Influxus causae cognoscitur ex effectu, qui producitur.

Atqui in casu effectus qui producitur, est compositum, quod ex intima unione formae et materiae resultat.

Ergo influxus materiae et formae in hac earum intima unione consistit.

4) Sed quid de causalitate unius in alteram?

R. Cum materia et forma se habeant ut potentia et actus, nempe ut quid determinabile et determinans, causalitas materiae relate ad formam nequit aliter exerceri, nisi exhibendo seipsam capacem actuationis formae, et causalitas formae relate ad materiam nequit aliter concipi nisi in quantum per sui communicationem forma actuet vel determinet materiam.

Schol. IV. De ente mutabili, composito et simplici, temporaneo et aeterno.

A. 1) *Mutabile* est ens mutationi obnoxium; *immutabile* est ens mutationis expers.

2) *Mutatio* est transitus de uno statu in alium.

Tria in ea concurrunt: terminus a quo, terminus ad quem, et subiectum idem, quod transit de uno termino ad alterum.

2) *Mutatio* esse potest:

a) *Propria* et *impropria*.

Propria habetur cum uterque terminus est positivus.

Impropria habetur cum unus ex terminis est negativus, ut est in creatione vel annihilatione, quae verae mutationes dici nequeunt.

b) *Intrinseca* et *extrinseca*.

Intrinseca habetur cum subiectum in se aliquid revera acquirit vel amittit.

Extrinseca habetur cum subiectum nihil in se revera acquirit, sed novum respectum induit, propter mutationem in alio factam.

c) *Instantanea* et *successiva*.

Instantanea fit inter terminos contradictorie oppositos.

Successiva fit inter terminos contrarie oppositos.

d) *Substantialis* et *accidentalis*.

Substantialis habetur, cum subiectum unam formam substantialem amittens aliam induit.

Accidentalis habetur cum subiectum formam accidentalem acquirit vel amittit.

Mutatio substantialis dicitur etiam generatio vel corruptio *simpliciter*; accidentalis autem dicitur etiam generatio et corruptio *secundum quid*.

e) *Physica* et *moralis*.

Physica habetur, cum subiectum realitatem aliquam acquirit vel amittit, quae ad eius naturam, prout existentem, pertinet.

Moralis habetur cum subiectum intellectu et voluntate praeditum, aliter se habet quoad propositum voluntatis.

4) De ente mutabili et immutabili statuimus sequentes propositiones:

Prop. 1^a. Omnis mutatio potentialitatem et compositionem importat.

Prob. 1^a p. Mutatio habetur cum subiectum aliquid acquirit, vel amittit.

Atqui acquirit, quod *potest* acquirere; amittit quod *potest* amittere.

Ergo mutatio potentialitatem importat.

2^a p. In mutatione subiectum idem manens aliquid acquirit vel amittit.

Atqui quod acquirit, cum ipso componit; quod amittit, cum ipso componebat.

Ergo mutatio compositionem importat.

Min. Id quod subiectum acquirit vel amittit, ab eo realiter distinguitur, ideoque cum eo realiter componit.

Prop. 2^a. Ens mutabile supponit ens prorsus immutabile.

Omne quod mutatur, ab alio mutatur; iam vero hoc aliud aut est prorsus immutabile, aut non.

Si 1um, habemus intentum.

Si 2um, redit quaestio, et sic in infinitum.

Cum ergo in infinitum procedi nequeat, sistendum est in ente prorsus immutabili.

Maj. Constat ex principio: « *Nihil transit de potentia ad actum, nisi per aliquod ens in actu* ».

Conseq. Series infinita entium in potentia esset quid in potentia, ideoque a se nunquam in actum transiret.

B. 1) *Ens compositum* est quod partibus constat.

Simplex est quod partibus caret.

2) *Compositum* esse potest:

Reale vel logicum.

Reale partibus constat, quae in re sunt, et est: Substantiale, integrale, accidentale.

α) *Substantiale* partibus constat, quae ad substantiam pertinent, ut sunt materia prima et forma substantialis.

β) *Integrale* partibus constat, quae ad integritatem substantiae pertinent, ut sunt v. g. partes alicuius organismi.

γ) *Accidentale* partibus resultat, quae vel sunt in genere accidentis vel accidentali vinculo uniantur.

b) *Logicum* ex pluribus conceptibus eiusdem rei resultat, et est mere logicum vel non mere logicum.

α) *Mere logicum* habetur, cum diversi conceptus eiusdem rei sunt formaliter iidem, ut sunt v. g. *homo* et *animal rationale*.

β) *Non mere logicum* habetur, cum diversi conceptus eiusdem rei non sunt formaliter iidem, ut sunt v. g. *animalitas* et *rationalitas* in homine.

3) *Simplex* dici potest ens duplici sensu, nempe per modum totius, et per modum partis. *Per modum totius*, si neque in se habet partes, neque ordinatur ut pars ad compositum constituendum. *Per modum partis*, si in se non habet partes attamen ordinatur ut pars ad compositum aliquod constituendum.

4) De ente composito et simplici sequentem statuimus propositionem:

Ens compositum dependentiam et limitationem, ideoque imperfectionem importat; simplex autem non absolute perfectionem importat, sed solum si simplex sit per modum totius.

Declar. 1^a p. *Compositum* resultat ex componentibus, et causa indiget, quae componentia in unum adducat; ergo dependentiam importat.

2^a p. *Compositum* resultat ex finitis, nempe partibus, quae necessario finitae sunt, ergo est finitum seu limitatum.

3^a p. *Simplex* per modum partis imperfectius est quam compositum, siquidem ad ipsum constituendum ordinatur.

4^a p. *Simplex* per modum totius est ens completum, partium expers, ideoque incorruptibilitatem importat, quae certe perfectio est.

C) De ente temporaneo et aeterno.

1) Temporaneum est ens, cuius duratio est essentialiter successiva, atque initium et finem habens. Huiusmodi est duratio motus et rerum, quae sunt motui obnoxiae. Tempus

enim ab Aristotele definitur: *Numerus motus secundum prius et posterius.*

Numerus, quia *tempus* est quaedam mensura.

Motus, quia *tempus* est mensura entis essentialiter successivi.

Secundum prius et posterius, quia in ente successivo partes designari possunt aliae priores, aliae posteriores.

2) *Aeternum* est ens cuius duratio est tota simul, et carens initio et fine: huiusmodi est duratio solius Dei. Aeternitas enim a Boethio definitur: *Interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio.*

Interminabilis, quia aeternitas caret initio et fine.

Vitae, quia ens aeternum nobilissimum omnium est, ideoque vitam habet perfectissimam.

Tota simul, quia in duratione aeterna nulla est successio, seu nullum *prius* et *posterius*.

Possessio, quia status entis aeterni est stabilis.

Perfecta, quia ille status a nullo pendet, ideoque a nullo perturbari potest.

3) Medium inter durationem temporaneam et aeternam tenet duratio aeviterna, quae est duratio entis contingentis natura sua incorruptibilis, ut est v. g. duratio spiritus finiti, qui, quamvis eius essentia non est esse, talem naturam tamen a Conditoris suo sortitus est, ut exigit semper esse.

Schol. V. De ente contingente et necessario; finito et infinito.

A. 1) *Ens contingens* est illud cuius essentia non est *esse*, ideoque ita est, ut non *esse* possit. *Ens necessarium* autem est illud, cuius essentia est *esse*, ideoque ita est, ut non *esse* non possit.

2) Duplex tamen distingui solet necessitas, absoluta et hypothetica.

Absoluta est, quae a nulla pendet hypothese, ut est v. g. necessitas huius propositionis: *Circulus est rotundus.*

Hypothetica est, quae ab aliqua conditione pendet, ut est v. g. necessitas huius propositionis: *Si Petrus currit, movetur.*

3) Necessitas absoluta alia est originaria, alia derivata.

Originaria est, quae ab altiori principio non resultat, ut est v. g. necessitas, qua Deus existit.

Derivata est, quae ab altiori principio resultat, ut est v. g. necessitas possibilitatis intrinsecae rerum, quae a divina essentia et a divino intellectu resultat.

4) *Necessitas absoluta* dicitur etiam antecedens; *necessitas*

hypothetica etiam consequens nuncupatur. Patet entia contingentia posse dici necessaria necessitate consequenti; sic v. g. posita Dei libera creatione, necesse est mundum existere.

5) De ente contingente et necessario statuimus has propositiones :

Prop. 1^a. In ordine existentiae ens contingens supponit necessarium.

Prob. Ens cuius essentia non est esse, ab alio est.

Atqui ens contingens est ens, cuius essentia non est esse.

Ergo ens contingens ab alio est.

Maj. Ens, cuius essentia non est esse, indifferens est ad esse et non esse.

Atqui quod est indifferens ad esse et non esse, a se non determinatur ad esse.

Ergo ens, cuius essentia non est esse, a se non determinatur ad esse; ergo ab alio est. Iamvero, *hoc aliud* :

Aut est necessarium, aut non.

Si 1um, habemus intentum.

Si 2um, redit quaestio, et sic in indefinitum.

Cum ergo in infinitum procedi nequeat, sistendum est in ente necessario.

Declar. Protrahendo insufficientiam, nunquam habetur sufficientia.

Prop. 2^a In ordine cognitionis, ens contingens praecedat necessarium.

Prob. Cognitionis humana ab experientia incipit.

Atqui experientia est de ente contingente.

Ergo cognitio humana ab ente contingente incipit.

Dices: Prima notio est notio entis, vel rei quidditatis, quae necessaria est.

R. D. Est necessaria quoad existentiam N. quoad essentiam Sbd. attamen semper ex ente contingente hauritur C. non hauritur N.

B 1) *Finitum* dicitur ens dupliciter: vel quia *determinatum* et *perfectum*, vel quia *limitatum* in sua perfectione. *Infini-*
tum ergo, quod *finito* opponitur, dupliciter quoque sumi potest: vel quia est *indeterminatum* et *imperfectum* vel quia *limites excludit* in sua perfectione. Si actu excludit, dicitur infinitum actu, vel *categorematicum*, et quidem *simpliciter*, si excludit in omni linea entis; *secundum quid*, si excludit in aliqua tantum. Si potentia limitem excludit, ita ut actu sit

semper finitum, attamen potest semper ei aliquid addi, dicitur *in finitum potentia*, vel *syncategorematicum* vel *indefinitum*.

2) De ente finito et infinito statuimus sequentes propositiones.

Prop. 1^a. Notio finiti, quamvis negationem includit, attamen mere negativa dicenda non est.

Prob. Notio finiti exprimit ens limitatione affectum.

Atqui ens limitatione affectum, non est quid mere negativum, ut patet.

Ergo notio finiti non exprimit quid mere negativum.

Min. Limes non negat entitatem vel perfectionem, quam afficit, sed ulteriorem entitatem et perfectionem, vel entitatem et perfectionem alterius entis.

Prop. 2^a. Notio finiti non oritur per contrappositionem ad notionem infiniti.

Prob. Ut habeatur notio finiti, satis est cognoscere perfectionem alicuius entis non ulterius progredi.

Atqui hoc cognosci potest per comparisonem entium mundanorum inter se.

Ergo notio finiti haberi potest per comparisonem entium mundanorum inter se.

Min. Comparando inter se entia mundana, v. g. mineralia cum vegetantibus, cognoscimus mineralia esse minus perfecta, ergo eorum perfectio est limitata.

Quod *de facto* notio finiti ita habeatur, sic ostenditur:

Si notio finiti efformaretur ex notione infiniti, haec notio, aut immediate a Deo, aut ex notione entis ut sic effloresceret.

Atqui non 1um, Deum enim immediate non cognoscimus, et multo minus sub conceptu entis infiniti.

Non 2um, quia ens ut sic, sicut non includit limites, ita neque excludit.

Ergo notio finiti non efformatur ex notione entis infiniti; ideoque manet, quod efformetur per comparisonem entium mundanorum inter se.

Prop. 3^a. Notio infiniti non habetur per continuam additionem finiti.

Declar. Notio entis, cui semper addi potest non est notio entis infiniti, sed indefiniti.

Prop. 4^a. Notio infiniti oritur per totalem et positivam evolutionem limitis.

Prob. Notio infiniti habetur per id per quod infinitum a finito distinguitur.

Atqui infinitum a finito distinguitur per totalem et positivam exclusionem limitis.

Ergo notio *in finiti* habetur per totalem et positivam limitis exclusionem.

Min. a) Si limites totaliter non excludantur, non habetur *in finitum simpliciter*, sed ad summum *in finitum secundum quid*.

b) Si limites positive non excludantur non habetur notio infiniti, sed indefiniti.

Prop. 5^a. *Nullius rei creatae essentiae vel virtus esse potest infinita.*

Prob. *Quidditas* Dei nullius rei creatae *quidditas* esse potest.

Atqui *quidditas infinita* est *quidditas* Dei.

Ergo *quidditas infinita* nullius rei creatae *quidditas* esse potest.

Cor. Ergo neque virtus infinita esse potest virtus alicuius rei creatae, secus enim perfectio virtutis perfectionem principii superaret.

Prop. 6^a. *Repugnat magnitudo infinita.*

Prob. a) Corpus magnitudinis infinitae nullam haberet figuram.

Atqui repugnat corpus nullam habere figuram.

Ergo repugnat corpus magnitudinis infinitae.

Maj. Figura oritur ex limitibus quantitatis vel molis.

Min. Sicut corpus ad determinatam speciem pertinet, ita determinatam figuram habet, quae est proprietas specifica.

b) Corpus infinitae magnitudinis non posset moveri, si quidem omnia loca occuparet.

Atqui repugnat corpus non posse moveri, quia motus est *conditio sine qua* non eius operationis.

Ergo repugnat corpus magnitudinis infinitae.

Prop. 7^a. *Multitudo infinita non videtur repugnare.*

Prob. a) Auctores, qui stant pro repugnantia, identificant multitudinem infinitam cum numero infinito.

Atqui haec duo non sunt identificanda.

Ergo repugnantia multitudinis infinitae ex ratione allata non probatur.

Min. Numerus formaliter dicit multitudinem mensuratam per unum; multitudo formaliter dicit pluralitatem, praescindens ab eo quod sit *mensurata* vel *mensurabilis*.

Atqui haec duo non sunt *formaliter* idem.

Ergo multitudo et numerus non sunt formaliter idem, ideoque neque *multitudo infinita* et *numerus infinitus*.

b) Habetur repugnantia intrinseca, cum notae constituentes sunt insociabiles, seu cum una est negatio alterius.

Atqui in notione multitudinis infinitae hoc non habetur.

Ergo in notione multitudinis infinitae non datur intrinseca repugnantia.

Min. *Multitudo* formaliter dicit pluralitatem, *infinitas* negat, non *pluralitatem*, sed *limitem* in ea.

Atqui haec duo contradictorie non opponuntur.

Ergo notae, quibus constat notio multitudinis infinitae, contradictorie non opponuntur.

c) Deus cognoscit possibilia.

Atqui possibilia sunt multitudo infinita.

Ergo multitudo infinita non repugnat.

Declar. Per se intelligitur, hanc infinitatem non esse intensivam, sed extensivam tantum, seu *secundum quid*, ideoque nihil ex eo contra infinitatem Dei.

INDEX

MONITUM	Pag.	3
-------------------	------	---

INTRODUCTIO

ONTOLOGIAE DEFINITIO — PARTITIO — MOMENTUM	»	5
--	---	---

CAP. I.

De Ente in communi et eius proprietatibus.

THESIS I.

Ens ut sic est unum unitate logica imperfecta; cum autem formaliter transcendat omnes modos et differentias, ad inferiora contrahitur per expressiorem conceptum eiusdem realitatis, et de eis praedicatur analogice, analogia tam attributionis, tum proportionalitatis.	»	6
---	---	---

Schol. I. <i>De unitate, identitate et distinctione</i>	»	15
Schol. II. <i>De entis veritate et bonitate</i>	»	21
Schol. III. <i>De actu et potentia</i>	»	24
Schol. IV. <i>De essentia et esse</i>	»	27

THESIS II.

Intrinseca rerum possibilitas in Deo ultimo fundatur; formaliter quidem in divino intellectu, radicaliter in divina essentia	»	28
--	---	----

Schol. <i>De ente rationis et nihilo</i>	»	37
--	---	----

CAP. II.

De Praedicamentis.

THESIS III.

Obiectiva realitate notionis substantiae demonstrata, demonstratur insuper dari accidentia realia, realiter a substantia distincta, quorum aliquod sine substantia manere, est intrinsece possibile	Pag. 39
---	---------

THESIS IV.

Ratio personae est quid positivum a natura completa singulari modaliter distinctum: longe tamen a vero aberrant, qui personalitatem, vel eius identitatem in actuali conscientia sui reponunt.	» 48
--	------

Schol. De qualitate	» 54
--------------------------------------	------

THESIS V.

Dantur in creatis relationes reales, tum praedicamentales, tum transcendentales, quae a fundamento realiter non distinguuntur; terminus autem, quem essentialiter respiciunt, earum essentiam intrinsece non constituit .	» 56
---	------

Schol. I. De actione et passione	» 62
---	------

Schol. II. De ubi-Situ-Quando-Habitu	» 64
---	------

CAP. III.

De causis entis.

THESIS VI.

Notionis causae efficientis obiectivitate probata, probatur
insuper principium causalitatis inde emergens habere
valorem realem et transcendente

Pag. 65

Schol. I. De causa instrumentali	»	72
Schol. II. De causa exemplari et finali	»	75
Schol. III. De causa materiali et formali	»	78
Schol. IV. De ente mutabili, composito et simplici temporaneo et aeterno	»	80
Schol. V. De ente contingente et necessario ; finito et infinito	»	83

121

L 615

LIBERATORE-CORSI

22965

AUTHOR

Ontologia

TITLE

DATE DUE

BORROWER'S NAME

F. yalm

STORAGE - CBPL

22965

